

Pamětní knihka školní.

* Nález pradávne kostry skrčence v Hrádku nad Nisou. Již asi před stoletím byla v Hrádku nad Nisou nalezena řada popelnic z doby bronzové. V uplynulých dnech došlo tam k většímu a zajímavějšímu archeologickému nálezu. Při přestavbě domu našli dělníci v odkopávce hrob s kostrou skrčence, pocházející z mladší doby kamenné, kteroužto etapu klade podle archeologických nálezů ve střední Evropě známý odborník prof. Matigka do doby 60.000—3.000 let před Kristem. Hrob byl vědeckými pracovníky prozkoumána a zjištěno, že jde o kostru mladého, asi 25letého muže z této pradávne doby. V polokruhu kolem kostry bylo nalezeno několik kamenů, jimiž byl asi hrob obložen. Jeden z těchto kamenů má neobyčejnou cenu, neboť byl na něm nalezen vyrytý primitivní obraz berana. Podle nálezu zuhelnatělého konce trámu v bezprostřední blízkosti se soudí, že v místech nálezu stála před tisíciletími kolová stavba, — snad celá nákolní osada. Bylo proto učiněno opatření k dalším vědeckým výzkumům blízkého sousedství. Uveř. 23. 8. 1929 v Čsl. Republice.

Bělocharvaté již před 2½ tisíciletími

počali rozšiřovati svou vlast příkarpatskou směrem severo-
západním, do nížin slezských a severoněmeckých. V nich
postupovali rádi podle řek, při čemž pronikli zajisté
během tisíciletí i proti proudu Nisy Lužické slovanští
Lugové, nynější Lužičtí Srbové, bez odporu a snad
i přátelsky mezi Boje a později Markomany, nej-
starší známé nám obyvatelé Hercynského lesa, jak
o tom svědčí popelniceová pole typu lužického.*

Když běsnění Hunů vypudilo ze země
českých Markomany, zatlačila mocná vlna Lužiča-
nů krajinu podle Nisy Luž., takže Milčané seděli
v sousedství nyn. hor Lužických a Jizerských. I dá se,
že v místním jméne Müblscheibe, na stát. hranici,
je po nich památka, která s mnohými jinými jmény
místními svědčí na slovanské praobyvatelstvo okolí
Žitavy, Hrádku, Chotyně, Chrastavy, Svátkova a j.
Se svým knížetem Jeruanem Srbi Lužičtí sami se radili k velké Sámově
říši kol r. 623 ano i k velkomoravské (868-899).

Lužičané vynikali nad germánské před-
chůdce v zemědělství, kovářství, tkalcovství, barvířství,
kamenictví, zpracovávali dřevo, kov i kůži. Měli
lidové zřízení společenské, panovala mezi nimi
rovnost, vrcholící v zádrubách. Věřili v duchy oži-
vující přírodu, uctívali zjevy přírodní. Stavěli si dřev. domy, hradiště.

* 1828 odhalen v Hrádku hrob předhistorický, v němž vedle lidských kostí byla nalezena
popelnice z jemné bílé hlíny a sjezový zvoněk drusíkového tvaru. — 1886 nalezena
u Hrádku kamenná sekýna s vyřezaným otvorem. — První nález svědčí na
pohanského žvece srbského, druhý na pohraniční stráž.

Dějiny zdejšího okolí souvisí zprvu s hornoluzic.

Kými Nesvorné Polabany porobili Frankové. Karel Vel. pokořil i Milčanzského knížete Semila, zabil ^{čcha.} ~~Milču~~ Uraťislav, I. český král, připojil dobyté Niscko a

Budšínsko k českému státu, jižní část nazvána župou Žagošťskou a sloučena s českou korunou, až dosud částec, okres frýdlantský a šluknovský, k Československu patří.

Berka z Dubé založil již r. 1044 při Nise hrad Ulsice, později přezvaný Grafenstein, Grafštejn, Kravštejn i Grabštejn, který dlouho potom ovládal širé okolí od Chrastavy a Andělova až k Poříčí, Lupčinu a Hartovu.

1135 obsazeny obě Lužice Konrádem z Wettina, ale již 1136 Žagošť obsazena Soběslavem.

Kdy vznikla Chrastava zatím nelze zjistit. Jméno toto však vede nás k Lužičanům, u nichž „krost“ znamená chrastí, křoví, boušti listnaté, dubové. A Chrastava měla prý původně jméno „U chrastu“, latinsky Cracraua, Kracraua, něm. Kratrau, odvozené od srbského „Króstawa“, jež německy zvána „Krosta“ a je jižně od Kozlu (Kosel) ve Slezsku. Vyskytuje se i násled. tvar jména tohoto: Kruczow, Kracawa (Sommer 1. c. II. 285) Kraczawa (Schaller 1. c. IV. 283.), Krastava (berci rolle ulož. v č. zem. archivu), Chrast (Rohn: Frýdlantská kronika 72.)

Začátkem XIII. stol. přivedeni sem svými rychtáři (Schulttheiss, Scholze, Schulze) míšeňští horníci, kteří chtěli město přejmenovati dle saského Penna na Penna. Germanisace následovala vinou německých přistěhovalců Přemyslem Ot. II. sem zvaných Kvapem, až do r. 1254 patřila i H. Lužice jakožto léno k Čechům. Braniboři ji po té opanovali. Je nápadno, že touž dobou pokřtěna Lužice.

1253-63 vystavěl Chval z Lichmburka hrad Grabštejn.
1255 povýšil Přemysl Ot. II. Žitavu na město.
7. 2. 1278 prodal Přem. Ot. II. s Frýdlantskem i kus j. Žitavska, kde snad ještě v XIII. st. vystaven Flammštejn.

Mezi r. 1267-1277 předal Grafenstein Doninům a to jindř.

Panství Ulsice - Ulčice. 1319 opět se zmocnil čes. král Jan Lucemb.

Lužice H. (Budšínska), r. 1329 vrátilo se i Žhořelecko k Č.

Farní škola byla v Chrastavě najisto na doby Karla IV. - První farář slul Jan

1347 vystavěl Jan z Donína u Bílého kostela n. N. Roi mont = Králova hora = Královka
hrad Roymungen, v čes. pramenech zvaný Roymund neb Rajmund.

1350 ujednala Žitava s Kamencem, Budšínskem, Lubijem, Žhořelcem a Lubáněm trvalou jednotu 7. zv. Šestiměstí, čímž se vytrhla z Čech, ač král ani čes. koruna nikdy k tomu nedala svolení.

Dle popisu diecese pražské (1344-1350) patřila chrastavská far. obec k děkanátu žitavskému a tím k arcidiakonátu boleslavskému. 1356 měla patronát v Grafensteině. Kostel tehdy stával v blízkosti nyn. střelnice a plebánem byl Martinus z Moravy, pak František z Jezuova.

Téhož roku uvádí se i Wetawia, později Wittig, Wittich, Wittgau a Witkou (Alt Witkow - Sommer) zvaná far. osada, rovněž i Henrici villa, Heinersdorf, Heinrichsdorf neb Hendersdorf slove již tehdy Alba Ecclesia, Bílý kostel, Weisskirchen ano i Wezelswald, Wezlwald, Weztlwald, Wenceswald nyn. Wetzwalde měl již svůj kostel. Dle pověsti založen byl Václavíkem, zkráceně zvaným Vactik neb Veclik, podle něhož má jméno.
 1360 koupila Žitava od králově-říšské protok.
 1373 Luzice H. spojena trvale s čes. kor.

1390 prohlášena Chrastava městečkem poslušným páni Ulsic-Grafensteinu, Doninu.

V době husitských válek spojil se purkrabí z Donína s protihusitským severočeským panstvem. Bibrsteinové podepřeli dokonce 1000 kop grošů zbrojení Likmundovo proti husitům r. 1420. Roztrpčení tím husité nešetřili proto jejich měst ani vsí. V září 1420 dovedli Žbyněk z Buchova a Chval z Řepice tábor voje přes Žitavu k Ojvínu, ale byli odraženi. V únoru 1422 přišli husité od Jičína a zmocnili se Hornístejna. Jindřich Donín z Grafensteinu vzal Bočkovi z Poděbrad několik vozů slanečků koncem r. 1423. Aby lup ten zrestal, přitáhl Boček ke Grafensteinu a vypálil Hrádek (r. 1424) a vrátil se. R. 1424 svěština na Frydlantsku v úradech zakázána. 1416-1427 obsadil Jan z Vartemberku hrad Rojmont a tím se postavil na stranu husitů, ale dovolil později, aby hrad obsadila lužická posádka, která odsud napadala husity a vysílala zvědy do čes. kraje. Dvakrát tato císařská posádka přepadla Chrastavu a vypálila ji 1431 a 1433.

1428 udeřily husitské síly od Liberce a od Chrastavy na Frydlant, který byl jimi dobyt a spálen. Husité odtud vytáhli, vedeni zase Janem z Kralovic a Velkým Kondelbrikem z Březnice, do Lučice, odkudž však odtáhli, když Albrecht z Koldic a Hanuš z Polence s Bibrsteinem a se Zhořelcem a Žitavou proti nim spojili svá vojska. Jan s Velkým se utábořili mezi Chrastavou a Hamvištejnem, obkřehali tábor vozovou hradbou. Bylo to časně ráno na Martina (16. XI.) 1428 a již dojel předvoj Lučičanů, vedený Vaníkem z Mochova a Leutherem z Gersdorfu (řík. Hanušem ze Zakáně). Jezdci lučičtí prorazili hradbou a zmocnili se husitských vozů. Hanušův hejtman Leuther a rytíř Vaněk padli v roztrpčeném boji, v němž též mnoho husitů padlo, kdežto jiní v Nise utonuli anebo v machnovských stodolách byli upáleni. Německé prameny^{*} uvádějí husitské ztráty na 400-600 mrtvých a 400 zajatých. Zbytek ustoupil do Liberce. D. 1893 nalezena v Machnově husitská zbraň u příl. vykopávací pařez, dříve šíp a podkova.

Již r. 1429 usadili se husité zase v oblasti graferštejnské. Majitel panství Václav z Dobína spřátelil se s pověstným husitským křtmanem Mikulášem z Kajšperku^{**}, jenž vyžádal Chrastavu věnem s Markétou, vdovinou, tetou Václavovou. Jvíra jich zde přijata.

* Ant. Fr. Ressel: "Heimatskunde" str. 781.

** Mikuláš z Keuschbergu, Kajšperku, Kajšperku, uvádí se v čes. pramenech "Mladá slova" II. 66. pod jménem M. Kejšovec z Lečnice.

Uveřejněno v Našich Horách 10.X.1924
Vlastimil Jizerský:

Husité u Liberce.

(Památce velkého „božího bojovníka“ Jana Žižky z Kalicha — k výročí 500letého úmrtí († 11. X. 1424).

Památka 500letého úmrtí velkého válečníka husitského *Jana Žižky* obrací pozornost všech Čechů k slavné době husitské. Ano, my tu dobu nazýváme slavnou, Žižka je v našich očích očištěn ode všech klevet a pomluv, jimiž jej jeho nepřátelé zahrnuli, ale u našich sousedů Němců dosud slovo „Žižka“ a „Husité“ vzbuzuje hrůzu a zděšení a je jim zosobněním všeho nejhoršího, čeho se jim od Čechů dostalo.

Němci, ač přece hnutí husitské proti nim namířeno nebylo, postavili se na stranu nepřátel kalicha a zakoušeli ovšem přirozeně odplaty husitské. Jejich rozhořčení je tedy nemístné. Kdo za to, že *v rozhodujících okamžicích našich dějin stáli vždy na straně našich nepřátel!*

Mnohá jejich obvinění musíme vyvracet i co stranická a neodůvodněná. Němci s rozhořčením poukazují na to, jak okolní krajiny byly pustošeny a města ničena. Nenechají si na př. ujíti příležitosti, aby nepoukázali na *zničení Liberce Husity. Pátráme-li však v dějinách, ne nalézáme o tom žádné určité zprávy.*

Není ovšem nic divného, že Liberec, který ostatně teprve nedávno před tím se povznesl na městečko, byl válkami husitskými zničen, neboť ležel takřka v „bitevní čáře“, na cestě k rozhodným odpůrcům husitství, městům Horní Lužice a pánům z Biberštejna. Nejvíce poutala na sebe hněv Husitů Žitava, protože byla útočištěm odpůrců Husových. Sem utekl na př. kněz Ondřej z Brodu, svědek proti Husovi z Kostnice. Páni z Biberštejna pak od r. 1420, kdy Sigmundovi poskytli podporu 1.000 kop grošů proti „českým kacířům“, byli vydáni rovněž oprávněnému a trvalému hněvu Husitů.

Zničení malé osady, která nebyla nikdy chráněna hradbami, bylo bezvýznamné a proto ani zpráva o tom se nezachovala. Vše, co se o zničení Liberce uvádí, jsou pouhé kombinace, z nichž mnohé při bedlivějším zkoumání ukáží se neopodstatněné.

Povšimněme si některých:

Dr. Hallwich, dějepisec města Liberce, uvádí ve své knize „Reichenberg und Umgebung“, vydané v r. 1874 (str. 38), že Liberec byl asi zpuštěn *v září 1420*, kdy prý Táborité vtrhli do Lužice a byli odrazeni od Žitavy a Ojvina, za což prý se mstili pustošením neopevněných míst, patřících jejich odpůrcům. O tomto tažení píše též kronikář *A. Ressel* v kronice okresu frydlantského (str. 203), vydání r. 1900, ač netvrdí, že při té příležitosti Liberec byl zničen.

Avšak naši dějepisci, na př. *Palacký*, neb prof. *J. V. Šimák*, o takové výpravě ničeho nevědí. Oba vypravují o tažení Orebitů z Hradecka pod vedením Hynka Krušiny z Lichtenburka, pána na Kumburce u Jičína do Boleslavska *v dubnu 1420*, avšak že by tito Husité byli táhli až k Žitavě, zdá se býti vyloučeno. Dobyli a vyloupili pouze klášter v Mnichově Hradišti, který byl na cestě do Prahy, kam táhli na pomoc proti posádce Sigmundově na Vyšehradě.

Tažení to bylo v dubnu a nikoliv v září. Zatím došlo k první výpravě křížácké na vyhlazení „českých kacířů“. Sigmund však byl poražen od Žižky na Vítkově hoře (*14. července 1420*).

Němci na venkově počínali si vyzývavě, což ovšem nemínili si Čechové nechatí líbit. O tom svědčí epizoda z Prahy, již *Palacký* sděluje:

„Poněvadž Němci ukrutenství své nad vesničany českými provozovati nepřestávali, obořili se dne 22. července Pražané i Táboři na radnici staroměstskou v Praze a vymohše odtud 16 zajatých Němců, vyvedli je ven z města i spálili všecky před očima vojska křížáckého.“

Sigmund dal se přes svou porážku korunovati v Praze v chrámu sv. Víta na krále českého a jal se loupiti a pustošiti zemi jako nepřítel.

O Táboritech se dovídáme, že *22. srpna 1420* opustili Prahu a odebrali se na jih.

Pražané jali se potom *15. září* dobývati Vyšehradu. Povolán smířený již Hynek Krušina a ustanoven vrchním vůdcem. Na nějaké výpravy na sever Čech nebylo tedy zase ani pomyšlení. Bylo to nemožné také z toho důvodu, že v severním Boleslavsku, kudy by Husité museli táhnouti, měli pevná místa v držení skoro vesměs přívrženci Sigmundovi.

Místo Husitů řádil na Boleslavsku Sigmund se svými „křížáky“. „Dne *4. října* dal tu vypáliti 24 vesnic skrze Uhry své, při čemž pro množení hrůzy také několik žen a dětí do ohně uvrženo jest.“ (*Palacký*).

Rovněž po své porážce pod Vyšehradem *1. listopadu* téhož roku mstil se Sigmund na úrodném kraji poděbradském, obraceje jej v poušť.

Táboři ke konci toho roku bojovali na jihu Čech a boje na severu byly nejdále u Žatce.

Z vyličeného vysvítá, že je vyloučeno, že Liberec byl Husity zničen r. 1420 a domněnka Hallwichova padá.

Svrchu uvedený kronikář frydlantský *A. Ressel* vyslovuje ve své kronice domněnku, že Liberec byl od Husitů vydrancován a zapálen *r. 1421*, kdy Husité prý *v únoru* přišli sem od Jičína. Ohlédněme se tedy v dějinách válek husitských po událostech toho roku!

Na začátku r. 1421 Žižka bojoval se Sigmundem v západních Čechách, dobyl Plzeň,

odtud obrátil se na sever, dobyl Chomutov a Louny a přes Slaný vrátil se na Bílou sobotu dne 22. III. do Prahy. O nějaké výpravě od Jičína není u Palackého zmínky.

Výpravu tu by mohl podniknouti jedině Čeněk z Vartenberka, pán na Veliši a Bradě u Jičína, který byl nejdříve přívržencem Husitů, ale zradil je v květnu 1420, vydav hrad pražský králi Sigmundovi a teprve po roce, v dubnu 1421, hledal opět smíření s Husity a pokořil se jim v květnu při obléhání Jaro měře

Že by byl na vlastní vrub podnikl tažení v únoru od Jičína k Liberci, lze tedy právem pochybovati. Ostatní boje toho roku byly nejbliže u Náchoda a Mostu. Oddíl Orebských jak uvádí prof. Šimák, zahrozil Jablonné, ale nedobyl jí. Jičín dostal se do moci Žižkovy teprve o vánocích r. 1421.

Tím i domněnka A. Ressela jeví se nesprávnou.

Sledujme tedy děje husitských válek v letech následujících!

V r. 1422 radili se páni z Rálska, Děvína a Trosék se sousedy Žitavskými, co počítí proti Husitům. Porady děly se v Žitavě a Jablonné. Husitům podařilo se vzítí jen Bělou. Tak tvrdí prof. J. V. Šimák.

Tvrzení Hallwichovo, že toho roku v létě Liberec opětně byl poškozen, je neoprávněné. —

R. 1423 v březnu vpadli kališníci (patrně bratři Valečovští) do Mnichova Hradiště a pobrali zde olovo. Potom ohroženy byly jen končiny litoměřické. Pojizeří mělo po celý rok klid. (Šimák.)

Tato historická fakta rovněž odporují domněnce Hallwichově, že Husité vtrhli toho roku k Liberci po srážce s Lužičany u Rumburku. O této srážce ostatně se Palacký ani nezmiňuje.

Ze všeho toho vysvítá, že v prvních letech války husitské (v r. 1419—1423) Liberec zničen nebyl. Mohlo se tak státi teprve při dalších taženích Husitů proti Lužici v letech 1424—1432, jichž kronikář A. Ressel vypočítává asi sedm.

Libovolnost, s jakou zkázu Liberce němečtí kronikáři určují, je podezřelá a nese stopy snahy zahrnouti Čechy potupou.

Němečtí kronikáři líčí dobu husitskou nesprávně, Husity popisují dle přežitého předsudku co „bandu lupičů a žhářů“, ač nestranná historie v nich již dávno našla přes různé poklesky, jichž však ani jejich protivníci nebyli ušetřeni, statečné ochránce svobody svědomí a přesvědčení, pravé „boží bojovníky“ a mstitele škůdců vlasti a českého národa.

Žižka sám v naší krajině nikdy nebyl, ač kolovaly pověsti, že přitáhl až do údolí řeky Smědé. Byl nejbliže Liberci v březnu r. 1424, kdy zničil klášter v Turnově. Brzy na to, 11. října 1424 zemřel u Přibyslavi.

Mikuláš z Kajšperku usadil se v městě Chrastavě, opevnil kostel a podnikal trestné výpravy až ke Žitavě.

Na podzim 1430 provedl Václav Libáč z Urbčan velký nástup sirotků Chrastavu do Luxice.

1431 zmocnil se Kajšperk Grafensteina.

Koncem ledna 1433 přitáhl Jan Čapek ze Šín na Liberecko, oblehl Glamrštejn, který hájil Mikuláš Dachs, a zmocnil se téhož. R. toho Luxičané vypálili Chrastavu.

V červnu 1435 Mikuláš Kajšperk zajal Fikmundem z Vartenberku a uvrhnul Grafenštejn se zmocnil J. Čapek, a svěřil

Poč. 1438 vrátil se na Grabštejn Hlaváč z Donína.

jej hejtmanu Štěpánu Flachovi (spř. Vlachovi). Již r. 1449 Chrastava částečně znovu vybudována.

Druhá generace Dachsů z Glamrštejna přidala se sama na stranu Jiríka z Poděbrad.

1453 jest připomenuta prvně Horní Chrastava, kdežto Dolní uvádí se již dříve.

1467 zmohla se Chrastava opět na kostel, třeba dřevěný.

Koncem 3. čtvrti XV. stol. založen Machnadorf, Machnov a Neudorf, Neudorf-Nová Ves u Chrastavy.

1512 zbořen hrad Römmungen.

1520 zmocnil se Mikuláš II. Donín Chrastavy, zřídil zde magistrát s měšťanstvem, 12 radními a 2 obecními staršími. -- 1521 kázal magister Davidinec Heidenreich v Žitavě německy a podával poč. číj. zprávy po evangeličku.

Následujícího roku bylo skolí luteránské.

* 1440 vrátil se na Rojmont opět Hlaváč z Donína, ale prodal jej svému bratru Venčovi, snad již jako zříceninu, která byla dlouho obydlena loupečníky, které teprve Mikuláš II. z Donína vypudil a hrad úplně zničil.

1535 čítalo se v Chrastavě 50 čísel.

Po polovině XVI. stol. Flamvištejn puštl.

1562-8 koupil panství grafštajnské dr. Jiří Mehl ze Střelice za 300.000 zl. Bruto-
vládce tento uložil též nové daně a proto
sedláci proti němu r. 1569 povstali. Chrasta-
va jim však nepomohla proti tvrdosti
německého místokancléře ze Střelice, takže
ji rebouřenci i obléhali. Odměnou za to
směla od r. 1567 užívat razítka s nápi-
sem: "Sigillum civitatis Cracoviensis"
a měla právo hrdební.

15. I. 1568 obdržela od Střelice
i právo tihní, vinopalné aj.

Vznik města je zřejmý, neboť již
r. 1570 mělo 130 domů.

15. X. 1574 Maxmilián povolil Chrastavě nová
privilegia a znak. Měla právo dvou
tehů výročních a čtvrtěních tehů týdních.

První evangelický pastor byl v Chrastavě
r. 1576.

10. XII. 1581 nově upraven znak města čis.
Rudolfem II. na dneš. podobu:

1586* vystavěna kamenná
věž kostelní místo dřívější dřevěné.

1588 patřilo k farní osadě
chrastavské 2175 duší v Horní a
Dolní Chrastavě, Hohendorfu, Neudörflu,
Machnova, Horní a Dol. Suché, Andělova,
Eckersbachu, Bílého Hostela, Frauenberku,
Václavě a Kulichova.

1590 morem zde 160 lidí zemřelo.

1595 povodně zničeny t. xv. "Hradčanský"
(na pr. bř. Jerice) - 14 domů i se sladovnou
a pivovarem.

* 1586 měla Chrastava 130 domácností. (Ressel II. 533.)

Koncem XVII. stol. byl v Chrastavě kantorem evangel.
Melchior Gabler - 1597 - a Eliáš Berndtz (1598 - 1602).

Po něm vyučoval na škole v Chrastavě kantor a městský
pisar Zachariáš Keimann z Boleslavě po 4 leta.

1613-21 kantoroval zde Christoph Liebtner.

1620 mezi jinými čes. šlechtici opustil
pro svou věrnost k evangelické víře
i Kryštof Pedern Čechy, odešel do Slezska.

1621 neopatrností jakéhosi žida vyhořela
Chrastava.

16 pros. 1623 odešel poslední luteránský pastor
z Chrastavy do vyhnanství. <sup>1631 umístěno v Chrastavě
10.000 vězňů a chorvátů.
1634 vyplněna Chrastava</sup>

1635, třebaže se v obou duchacích mlu-
vilo srbsky, prostoupil je Ferdinand II.
Habsburský v dědičné léno J. Jiřímu
Laskému, čímž navždy ztracen pěkný kus Čech.

Město Chrastava mnoho zkusilo na
tricetileté války. 1642 vypráleno zde Chorvaty
28 domů a 1644 opět švédskými vojsky
založen zde velký požár.

Radnice vystavěna 1646.

1651 připadá Gráfnštejn Trautmans-
dorfovi Adamu Mat. Tehdy opustilo Chrasta-
vu a okolí 557 osob pro víru. A do
r. 1654 odešlo z Liberecka na 3800 exulantů.

1675-91 byl v Chrastavě prvím
známým kantorem katolickým
Jan. August Tippolt, který vyučoval
pravděpodobně již ve zvláštní budově
školní.

1679 napočteno v Chrastavě 714 lidí.
Okolí dotud velmi lesnaté kalidňovalo
se hustěji, lesy rujčeny a tím i
jich obyvatelstvem šelmám ukryty
zničeny, takže 1679 v polov. května

kašna

rabit v ještědském revíru poslední mor.
1680, kdy v Běchách morem na
100.000 lidí pomřelo, vystavěli v Chrastavě
vě na náměstí kašnu.

1686 zřízen zde řemeslnický cech.

1690 počítáno v Chrastavě a okolí remě-
tářství.

R. 1691 měla Chrastava již 829 obyvatel a
farní osada čítala 2175 duší.

Na r. 1692 upomíná dosud dvůr č. 63.

1704 dostal se Grafenštejn do rukou
Václava Gallasa, čímž spojena panství Libe-
rec, Friedland a Grafenštejn.

Teprve r. 1711 založen Beckenheim.

1715 zde v Chrastavě kantorem Daniel Levin
Tippolt.

1717 bleskem při mši rabit kantor Gabriel
Klesel.

1723 měla Chrastava 923 obyvatel

1732 zřízen na náměstí morový sloup.

1734 přeneseny starobylé náhroby
z kostela do hřbitovní zdi.

1737 mělo naše město 163 domů a
1061 obyvatel

1738 kantoril zde Josef Berndt.

Nebratřsky vapsali se Prusáci r. 1741
Chrastavou prošedši ve 3 kolonách, neboť
žádali mnoho dodávek a výpalné. Toho
roku sáhly se v okolí brambory prvně.
1745 pečeno v 8 pecích denně ze 240 koreň
chleba. Tehdy zemřel zde důst. Tartar, jenž po-
chován byl v hájku dosud zvaném Tatarsk.
Za vojny sukcessní utrpěla Chrastava
škod na 22.000 zl.

1746 přidil zdejší školu Fr. Kajetan
Schwertner, roz. z Klášar.

plastika

1750 působil v Chrastavě varhaník Frant. Posselt, vynikající hudebník, jenž zemřel v Praze 24. VI. 1801 ve věku 71 r.

1757 plenili Prusáci 3 dny v Chrastavě.
1763 zemřel chrastavský rodák K. Jos. Killitz, němec spisovatel genealog.

1766 zastřelena ve voigtsbášském revíru poslední vlčice.

Dle instrukce z 11. XII. 1775 uplatňoval tereciánský všeobecný řád ředitel liberecké normální školy P. Fr. Scholz metodou zaháňskou, jak v ní byl vycvičen v Praze.

13. XI. 1781 otevřen v Liberci patent toleranční.

15. I. 1782 uvěřněn patent o zrušení proddanství. - 1783 povolil Josef II. městu 3 výj. tek.

5. května 1788 položen základní kámen ke školní budově (nyní č. pop. 125.). 29. XII. 1788 již ve škole té vyučovali. Budova byla jednoposchodová a stála 3516 zl 47 1/4 kr. a nesla nápis: "Hic juvenitibus fide litteris ac moribus instruitur". (Zde nechtě je mládež věrně vyučována vědě a mravům).

1789 navedeny nedělní hodiny opakova-
cí. 1799 zemřel v Praze křesťaník P. Jan Karel Rober, nar. 1711 v Liberci, jenž má zásluhy v čes. dějinách. Se psal: "Historie vormalis böhmischer Kron-Seher, Nummern ins Altsächsischer Sprach. zw. St. Friedland u. Reichenberg" - 1763, Nomenclator - 1764-68, Antiquitates - 1774-77.

1811 propukl státní bankrot, následkem kteréhož se platilo za 100 papírových zl pouze 20, později za 100 pap. pouze 8 zl.

13. I. 1812 narodil se v Chrastavě Gustav Khatzmann. Stal se matřím. Ukašele zdej. jako obnax, čestř. Anny K. Marit.
Zemř. 28. 6. 1902.

1812 měla Chrastava 257 domů; téhož r. obnovena radniční věž.

1813 prošli městem husari, Poláci i Francouzi, pravda ne bere stop, jež vždy válečné litice zanechávají.

1821 měla Chrastava dvoutrídku.

1828 v H. Chrastavě vystavěna továrna na zpracování bavlny.

Od 1829 byla v Chrastavě poštovní sběrna

1832 rušila v Chrastavě cholera.*
 1836 rozšířena chrastavská škola na trojtřídní. Tehdy otevřena zde poštovní expedice. R. 1815 vyst. továrna Krauseho přešla na J. Davida Preibische.
 1838 řádil zde tyf, 1841 vyhořelo v ul. Žitavské 16 domů.
 1842 vystavěn obecní hotel „Koruna“
 1844 bořili se v Kateřinkách u Liberce dělníci, ješto při zavedením stroje do továren hranila jim neraměstnanost.
 1847 vystavěna v Chrastavě stříelnice.
 1848 i ve zdejší městě zřízena národní garda a uspořádána slavnost konstituční.
 Když r. 1849 vyhořel mezi 18 domy i dům č. 104., kde byla umístěna III. třída, přestěhovali ji do obecního hotelu „U koruny“.
 1850 školní budova zvýšena o jednu poschodí na dvouposchodovou. Tehdy po kantoru Jos. Jägrovi stanoven varhaník Vil. Glöckner, jeho provisorem jmenován Josef Kumpert.
 Opět cholera řádila zde. - Tehož roku zrušeny patrimoniální soudy. Město koupilo dům č. 289.
 Již r. 1851 národní garda rozpuštěna.
Kantorem po Glöcknerovi se zde stal Václav Vany a Krnec u Vernéřic. Škola měla celkem 500 dětí i povolání 2 podnětělé.
 1855 zřízen v Chrastavě okresní úřad
1859-1875 odvrážena veřejnosti záliba žitavské lebečnické
 Od 1865 jest Chrastava sídlem okresního zastupitelstva pro soudní okres chrastavský, který čítá 20 obcí.
 1866 přijeli sem Radeckého husáři a takřka měsíc zde pobýli, až 23. VI. svolání k odchodu, neboť pruský parlamentář o 9. hod. ranní prohlásil zde válku.
 Hned po odchodu husarů přijela pruská hlídka, načež Chrastava obsazena 12.000 muži.

Nová soudní bud. vyst. 1911.

* 1834	měla Chrastava	278 domů	s	1889	obyvateli
1860	"	349	"	"	2960
1869	"	349	"	"	3200
1880	"	329	"	"	3118
1890	"	347	"	"	3250
1900	"	353	"	"	3505

(Ressel-II. 554)

Brzy nastala nouze o pokrmu i nápoje, ač našli kdysi páno 10 Prusáků v městském lihovárně otrávených lihovinami. Prusáci nešetřili soukromého majetku při obsazení, tím méně, když se vraceli, takže válečná škoda odhadnuta na 35 031 322 zl.

1867 obnovena věž

1868 zřízen v Chrastavě notariát a vysvěcen biskupem Bahalou nový kostel postavený za 45.000 zl. *

Škola byla rozšířena na pětitřídní r. 1870. 15. 8. 1870 začaly první řídenní předměty.

1871 zřízena na poště i telegrafní stanice. Upodkrovi školy zřízeny 2 učebny.

1872 bylo v Chrastavě 700 škol. dětí.

1873 v Chrastavě pohřben prof. Beránek, dělnický agitátor Antonín Floffmann. Tehdy zřízena městská spóitelna.

Od r. 1874 ředitelem městské školy, od 26. 5. povolení, byl stanoven Eman. Reinelt.

Žáků bylo zapsáno 34 a vyučování počalo od 1. X. 1874 v domě č. 203.

První učitelka ženských ručních prací zde jmenována teprve 1875 Emil. Hanelová.

1876 rozšířena obecná škola na deseti třídni. Toho roku zemřel ve Vídni Josef rytíř z Fährichů, historický malíř narozený v Chrastavě 9. I. 1800. Namaloval i obraz věv. Bořivoje.

22. IV. 1880* položen základní kámen k nové škole (nyní dívčí), která 23. VII. 1881 kollaudována. Stála 46.700 zl.

Ve školní statistice š. r. 1880-1881 vykázáno je 30 dětí české národnosti, což jistě nepochybný důkaz, že již tehdy Čechové v Chrastavě byli.

1883 zřízena pokračovací škola průmyslová, spojená s tkalcovskou.

1868

1895

1902

V zákl. kameni
vytesáno heslo:
„Plucha intusit!“
1880

1886 otevřen nový hřbitov, avšak vysvěcen
Farní úřad katolický slavnost ignoroval,
ale evangelický farář z Liberce se účast-

nil. — 1887-8 již pamatuje několik nejstarších Čechů zde říd. úředníky berní,
2 soudce, několik finančníků, poštmistra, dělnictvo kovářské, řeznické, obuvnické a střítecké.

1890 odhalena Führichova socha.
Dotov. 1892-3 vystavěné fou Cichorius & Comp. přijato české dělnictvo přičiněním mistra Nigro.

1. května 1893 slaven první delnický
svátek práce. Toho roku zemřel zdejší
rodák Schütty, dvorní pěvec narozený

r. 1818. — ¹⁸⁹³ povolena divčí škola obce.
1894 zrušena soukromá pokračovací
škola divčí. Na poště otevřena telefonní
stanice.

1896 počato se stavbou nové budovy
pro chlapecké školy.

18.5.1896 zemřel malíř Landler,
naroz. v Chrastavě 28. I. 1816. ^{V kostele chrastavském}
je jeho obraz sv. Aloise.

1897 kolaudována novostavba
chlapecké školy moderně řešené a všem
požadavkům odpovídající a postavn. na 110.115.66 K.

7.8.1898 odhalen
pomník histor.
malíře Jos. v. Führicha
podle návrhu prof.
H. Kundmanna.
Stál 10.000 K.

29.6.1898 odhalen v blízkosti starého hřbitova
pomník válečníků r. r. 1866 podle návr. prof. E. Gerhartta

V letech devadesátých organisovalo se i
české dělnictvo textilní v rakouské
„Unii“, vedené Němci. Ale Čechové počali
rozšiřovati české časopisy (soc. demokratické).

1899 koupila firma H. Pollacka synové
z Vídně zdejší továrnu, která od r. 1815 vy-
střídala 10 majitelů. V této továrně našlo

těch dosti Čechů zaměstnání, neboť firma jim postavila obytné domy a zvala je sem z vnitra Čech.

Vinou rakouských úřadů se stalo, že ani inteligence česká nebyla vykázána dle národnosti, jento r. 1890 jsou zde mezi 3236 obyvateli pouze 2 české obcovací řeči.

26. III. 1905

Dělnictvo a řemeslníci českí organizovali se ^{takřka} samostatně prvně v "Arbeiter Turnverein Eintracht" v Dol. Chrastavě. Bylo jich 40. Zápisny o schůzích konány byly česky. Když však řádáno u hejtmanství česky o povolení zábavního večírku, zakázán. Zákan přišel krátce přede dnem večírku. Lidé o něm nevěděli a přišli, ale četnictvo je přišlo rozehnat. Bylo to na silnici Andělovské u Finků (nyní Hartig). Na 40 členů "Eintrachtu" bylo obžalováno pro "tajné spolčování", ale soudem xproštěni.

Tenkráte ožila původní myšlenka zadat stanovy české, jak o to bylo již r. 1904 usilováno, ale ^{šel marně} vinou předsedy usta-
vujícího výboru Tovise, jenž na návrh Škrumského zaslal stanovy německé.

5. XI. 1905 ustanovena "Dělnická tělocvičná jednota, Svornost" v Dol. Chrastavě a čítala 56 členů. "Eintracht" usnesl se na rozjetí a majetek odkázal "Svornosti". Ještě $\frac{3}{4}$ roku potom dávala "Svornost" tisknout powánky do zábav českoněmecké.

V r. 1906 založena zde místní organizace politická (soc. dem.)

Jednota "Svornost" pořádala již i veřejné lávací přednášky: "O životě a působení K. Slavíčka Borovského" (29. VII. 1906), "Lidové

prověry ve světle přírodních věd" (24. III. 1907)

R. 1907 tvoří se česká sekce v "Unii textilního dělnictva v Rakousku".

Všechny tyto spolky scházely se v místnostech hostince Václ. Augstena, "U města Mohuče" v Dol. Chrastavě. Tam již koncem r. 1906 měli Čechové jeviště, kde ovšem xprvu dávány jen kuplety, ale r. 1908 již navrženo brát aspoň aktočky.

Z jara (21.3.) 1908 pořádan řecnický kurs. V létě pořádaná v srpnu letní slavnost "Děln. těl. jednotou" ale hejtmánství, které ji xprvu zakázalo v Taticích, povolilo ji o týden později ^(v hostin. na koncertě k Výchovu a Václavismu) pouze s tou podmínkou, že průvod nepůjde městem. Na podzim (21. X.) uspořádán "D. těl. jednotou Svoboda" výchovný kurs český.

24. III. 1909 založen dramatický odbor "D. těl. j.", který čítal 5 členů a již v červnu zakoupil jeviště. 3. XI. 1909 začal výchovný kurs, v němž cvičeni budoucí činníci míst. čes. organizací.

Toho roku scházelo se i v Chrastavě několik Čechů anarchistů.

R. 1910 soukromým sestavením xjistěno v Chrastavě, Dol. a Flor. Chrastavě kol 1100 Čechů. Třeba že mezi nimi bylo hojně mladých dělníků a dělnic bez rodin, musilo již tehdy býti zde tolik čes. dětí, že měly nárok na xvíce

ni české školy. Je podíle pamatovali na svou řec mateřskou vidno již z toho, že 5. I. 1913 začala "D. t. jednota Svoboda" kurs čtení a psaní jazyka čes., do kterého xprvu sice přišlo pouze 8, ale již 21. I. 1913 zapsáno již 26 žáků.

Bezirks-Stechenhaus

1911 provedli Chrastavští Čechové sbírku na č. školy spol. Komenský ve Vídně.
1912 začal Václav Gros, tkadlec od Pollacků usilovat o čes. školu v Chrastavě.

Za to, že „Ivornost“ chtěla aspoň zákla-
dy čes. četní a psaní dětem položit, se
zkoušeli příslušníci české menšiny
nejen od státních ale i od městského
úřadu. Při demonstracích plivali jim
rozvášnění Němci do oken, a bytů je
vyprovádali, a práce vyháněli ba i
tělesného násilí se dopouštěli, takže oje-
dinělý Čech bere obranu svůj nevycházel

Ztráta nepřátel českého obyvatelstva
jen zvětšily anenské patenty z r. 1913,
jimiž místo remského výboru dosazena
císařská remská správní komise.

R. 1914 byl osudným též mno-
hým zdejším pracovníkům.

Mobilisací vyřtvání četní muži,
aby janičářsky pomohli Teutonům
běsnícím kout okovy pro národy
bratrské: Srby a Rusy. Avšak přepo-
četla se velmi Germania.

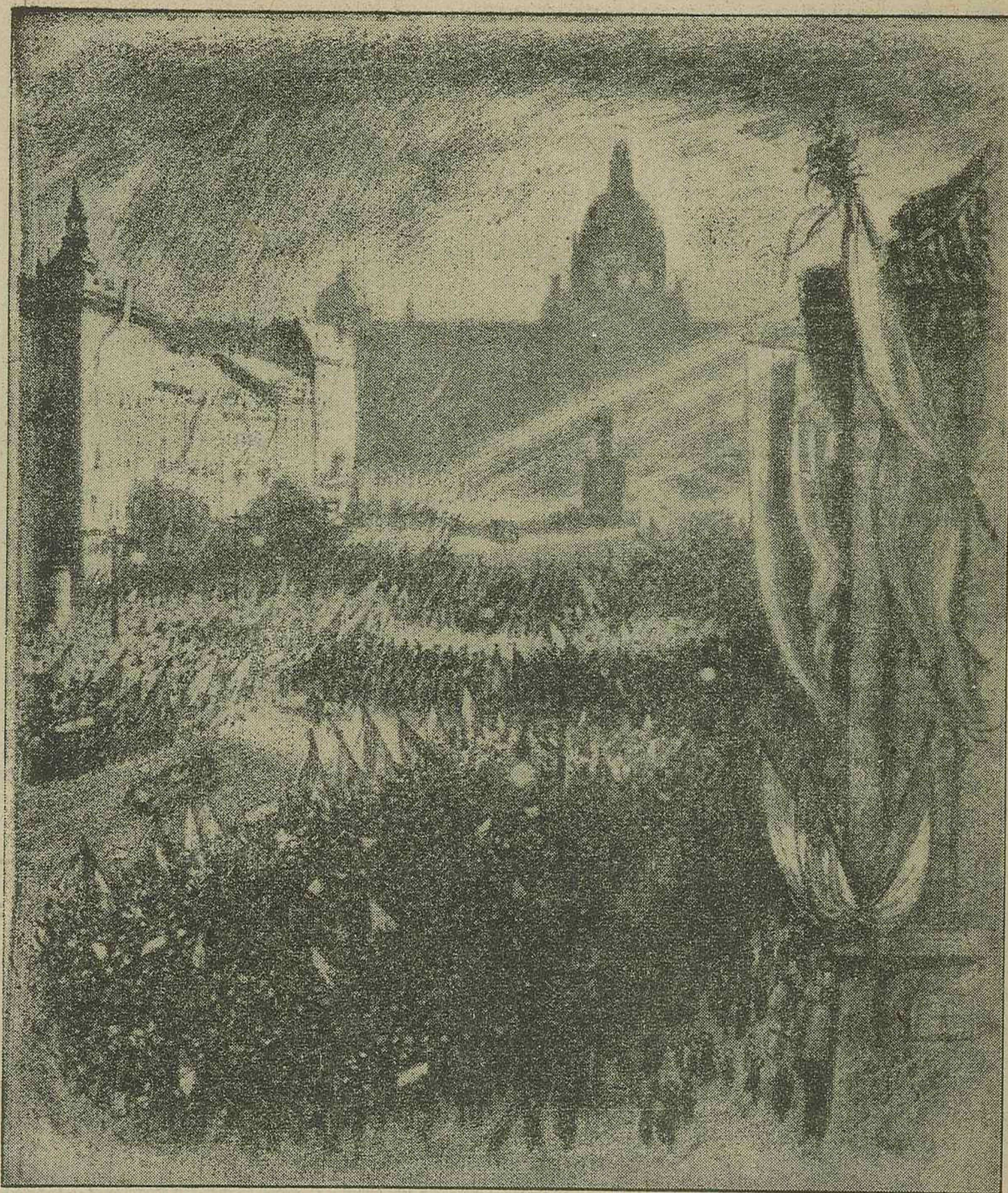
České školy a spolky včkovaly bu-
doucím brancům dosti smyslu pro
slovanskou vzájemnost, takže ve straš-
ném běsnění války světové věděli
naši lidé, kde je jejich místo a dle
hlasu srdce se řídili. Přesli k Rusům
a Srbům, později i Italům a Francou-
zům. Ze zdejších Čechů vstoupil do
čs. legií v Rusku Em. Poldauf, Fr.
Eis a Jos. Bakal, a nichž poslední však
nevytrval, ale přešel do rudé armády
ruské. Ve franc. legiích čs. byl Rudolf Ně-
mec z Nové Vsi, který škole daroval pra-
porek telegrafistů a j. památky. V italských
legiích čs. byl František Furpiš, Vilém

Alois Puvřina
z N. Vsi
+ u Zlorova
bysetoval čít
Rickerť

Nigrin a Fr. Tomáš. Frant. Turpiš narodil se 7. I. 1898 v Chrastavě, č. 82. Musil nastoupit do rak. armády, přešel však do Itálie. Tam vstoupil 12. 5. 1918 do československých legií. Přešel znova na frontu, ale byl Rakušanem zajat a 19. VI. 1918 v St. Stimu oběšen.

Co vše na světové války trpělo čes. obyvatelstvo zdejší, nelze ani vše vyjásat. Bída o živobytí byla všude, ale zde k velké nouzi o potraviny přistoupila ještě bezohlednost, ba jízlivost starostova. Vyprávěla také Češka zdejší, že když přišla matka k měšťanostovi prosit o přiděl monky, rval ji, aby si k němu přišla koupit provaz. Plý div, že se ronfalství, hladu, zimny mnohá žena ujela odtud i s dětmi k příbuzným do vnitra Čech, kde na skýou chleba pracovala, kde mohla. Žel, že slabé provahy zneužily bídy a kupovaly mezi českými sedláky potraviny, které s velikým zdražením zde prodávaly.

Rozvaze prof. Tomáše Gar. Masaryka, Edv. Beneše, odvaze Mil. Rastislava Štefanika a legionářů, vytrvalosti všech Čechů a věrnosti Čechů ve zněmčeném zremí čes. zremí vděčíme, že 28. října 1918 byla v Praze vyhlášena samostatnost našeho státu s národem živým, třeba zbičovaným čtyřletou litich válčnou, zhoršovanou protičeským zástím přepratů rakouskomadárských, jejichž ministr Czernin prohlašoval, že Čechové budou vydáni jenom jako mrtvola.

21. prosince 1918 vstoupil president-Osvoboditel na půdu hlavního města republiky, kde byl nadšeně uvítán. V květnu 1945 jsme podobně vítali presidenta-Budovatele. Bylo to krásné, ale nepřejeme si už nikdy vítati své presidenty po návratu z vyhnanství. Nepřejeme si nové války, chceme v míru pracovat pro svůj stát a v míru žít se všemi demokratickými státy světa.

O samostatnosti Československa zdejší čes. menšina sice vědela, ale nehned ji pocítila, neboť zemský hejtman "Lodgmann" usiloval o prohlášení "Deutschböhmen".

Začátkem prosince 1918 sepsáni zdejší Čechové i okolních vesnic. Poupis zastávy nár. výboru do Liberce.

Zatím, co dobrovolníci z různých rak. front se navracující tvořili čety a obsazovali zvámená území, aniž měli potřebných zbraní, touž dobou 9. XII. sdířarňoval J. G. Masaryk v řeči své k legionářům v Darney ve Francii, že potřebujeme silnou, disciplinovanou armádu, která bude mít doma úkol chránit celistvost našeho území, zatím 10. XII. přijelo naše vojsko do Dlouhých Mostů pančevým vlakem, aby téhož dne stoupilo postup proti Liberce, který tež k večeru byl obsazen a na radnici vtýčen český prapor a zpěvu "Kde domov můj".

Teprve 2. ledna 1919 po telegrafické zprávě, že jsou v Chrastavě hladové nepokoje, dojeli i sem naši vojáci na 2 nákladních automobilech. Ubytování byli z části u Funků, z části v býv. Rudolfově nemocnici, domě městském

č. 289.
Vojsko
všemož.
ně menší
nu pod-
porovalo.
1. máj stávi
to společně
s Čechy zdej.

31. I. 1919 odhlasovalo Národní shromáždění v Praze volební řád v obcích republiky československé, dle něhož má právo volební každý jednadvacetiletý občan nebo občanka republiky českoslov.

3. IV. 1919 vydán zákon o školách, dle něhož zemská školní rada nebo ministerstvo školství má právo řídit školu pro 40 i méně žáků jiného mateřského jazyka než jakého jsou školy v místě, při čemž obce, ani okresy ani školní rady nejdou jakýmkoli interesenty, ba víc: země i stát má právo získati místnosti pro školu i byty učitelů nuceným nájemem. Náklad nesla by země, příp. stát.

24. května 1919 sestavena zde první česká kandidátní listina českosl. strany soc. dem. k volbě do obcí, obsahující 10 kandidátů.

Z nich 212. hlasy zvolen Josef Kovářik, děl. v Chrastavě, č. 209., Josef Lapek, soud. oficial v Chrastavě, č. 325. a Jan Šeda, krejčí v Chrastavě, č. 208.

Předběrný soupis dětí pro českou školu zdejší proveden v červenci na přítomnosti zems. inspektora Müllera. Zapsáno bylo 110 dětí, třebaže to bylo v době maďarského vpádu na Slovensko, kdy chvěli jsme se o celistvost našeho území.

Zemská školní rada v Praze povolila vzhledem k počtu předběrně přihlášených dětí výn. z 22. VIII. 1919, I. - 1393/4 ai 1919, C. 74.491. dvoutřídní obecnou školu veřejnou s čes. jazykem vyučovacím od počátku školního r. 1919-20.

17. srpna 1919 pořádaly spojené organizace v Chrastavě a Machendorfě (tehdy xv. Maršové) dětskou slavnost v zahradě „Dělnic. domu“, kde děti zdarma pohostěny. Výtěšek určen pro čes. školu na opatření škol. pomůcek.

Těto okresní správa politická v Liberci teprve 4. září 1919 provedla nařízené komisionel- ní řízení, aby zajistila učebny i byt pro českou školu, nezačalo se včas vyučovat. Při šetření zvolila se obec, že dá upravit dům č. 289., posledně vojskem čs. obydlený, pro čes. školu; když s tím 3 zastupci čes. rodičů byli prouměni a dovolili protokolovat, že místnosti slíbené odpovídají jejich přání.

Adaptační práce prováděl stavitel B. Peuker do konce října 1919. 28. říjen 1919 oslaven divadlem.

Zatímtním správcem školy zdejší jmenován učitel Boh. Hlonsa, působící v Nekvasově u Nepomuka. Nar. se 7. VII. 1890 v Boře-
tovicích u Milívka, studoval učitelský ústav v Plzni. Vyučoval na školách v Jerovicích, Nepomuku, Lužanech, Vřeskovicích, Dolní Lukavici, Vřeni, Kramolíně, Denděkovci, Neurarech, Škočicích. Od 1. 4. 1914 byl jmenován def. učitelem v Nekvasově. V Chrastavě nastoupil 16. XI. 1919, kdežto již od 7. XI. 1919 učila zde zatímtní učitelka Anděla Šilarová, nar. 15. VII. 1892 ve Lhotě u Stáhlav a posledně působící na Žižkově. Před tím již působi-
bila v Týmákově, Dobřívě, Říčanech a Hrdlořezích. Matka Šilarová

Rodičové uspořádali na uvítanou svláštní večerek při němž doporučovali učitelstvu své děti jako jediné své naděje.

Lavice a tabule půjčila místní školní rada německá, kamna, uhlí a dříví koupil z peněz o prázdninách dětskou slavností získaných školní výbor, dříve již ustanovený. Stoly 2 a 2 židle vypůjčeny z měst. hotelu "Koruna". Pomůcky nebyly úplně žádné, proto s. š. vyprosil ve školním knihoskladě pro začátek aspoň čítanky. V "Minervě" koupeny první obrášky.

Práce školní byla nesmírně obtížná, neboť děti neovládaly českou řeč, ba 20 jich ani česky nerozumělo.

Školní rok začal v II. tř. příchodem učitelky Spílarové 7. list., v I. tř. 17. list. 1919. Zápisů o poradách učitelských z té doby svědčí o potížích při vyučování. Třebaže celá řada dobrodinců štědrě podporovala školu zdejší darováním knih, obrázků i pomůcek, chybělo stále mnoho, aby bylo možno rovnati se kterékoli nejprastrčenější škole. Dlouhým nechozením do školy velmi se uvolnila i kázeň dětí, což zvláště velmi zdržovalo. Chvályhodná byla docházka školní. Školních dětí bylo dne 17. list. 1919 v obou třídách celkem 97.

První besídka školy s rodiči svolána na 15. pros. 1919. Za účasti 65 rodičů projednána hlavně nadílka, stanovená na 21. XII. 1919, při níž všechny děti dostaly stejně.

Ženským měřicím pracím počala vyučovati lit. učit. A. Spílarová dne 12. I. 1920.

O vánocích sešel se správce školy v Praze před zemskou školní radou se spisovatelem J. V. Raisem, od něhož uvě-

děl, že bylo řed. něm. dívčí školy v Chrastě
^{Hrušce} ve byl spolužákem spisovatelovým. Jak
 se jich osudy liší. Brzy potom dostala
 škola od spisovatele jeho 2 knihy: "Povíd-
 ky" a "Doma" zároveň s následujícím
 dopisem:

Na Smál. Vinohradech dne 8. února 1920.

Vážený pane!

Poděkuji srdečně za váš milý dopis.
 Knihovně Vaší školy posílám
 přiložené knihy a prosím, aby se
 jich každému přijal.

Bylo by mi velmi milo, kdybych
 mi časem každému napsal své
zkušenosti z praxe své,
zkušenosti o dětech a rodičích
jejich; jaké jsou ve škole i
mimo ni, jaké je jejich život.
Také zprávy o tom, jak chová se
ostatní obyvatelé v naší škole
a její mládež určitě rád.

Nedobře česky mluvící děti jsou vy-
učovány s. s. ve zvláštním oddělení
po odchodu ostatních.

Druhá besídka s rodiči 12. II. 1920
 nevykročovala leč polovinu přítomných
 prvé. Vytčeno sbírání uhlí na nádraží,

děl že byv. řed. něm. divčí školy v Chrastě
^{Slupčín} byl spolužákem spisovatelovým. - Jak
 se jich osudy liší. Brzy potom dostala
 škola od spisovatele jeho 2 knihy: "Povíd-
 ky" a "Doma" zároveň s následujícím
 dotisem:

Neobávejte se, že bych toho snad
 zneužil na váš neprospěch.

To, co jik mi o vášních pověděl,
 velmi mne potěšilo.

Přiji Vám ráda v pozdější práci

a tím se Vám hojně radostí a

stěší z toho, že mohou se učiti

jazykem mateřským.

Upřímně Vás pozdravuje
 oddaný

Karl W. Pavl.

Nedobře česky mluvící děti jsou vy-
učovány s. s. ve zvláštním oddělení
 po odchodu ostatních.

Druhá besídka s rodiči 12. II. 1920
 nevykročovala leč polovinu přítomných
 pávě. Vyčteno sbírání uhlí na nádraží,

čímž trpí povaha mnohých čes. dětí
"na uhlí" chodících.

27.1.1920 prvně půjčeny knihy ze
školní knihovny řákové.

První slavnosti školou samou
uspořádanou byla oslava narozenin
p. presidenta republiky J. G. Masaryka.
Děti prvně přednesly rodičům k nema-
lé radosti řadu básní i písni při-
padných ke dni, jehož významem xdu-
ravnil letmo příklady ze života Osvo-
boditelova vybranými s. š.

Jazykový kurs trval od 19. I. 1920 ve
dvoch odděl. prvně do 20. února 1920, dále
vyučováno ještě do 11. V. v 1 odd. Přitom-
no bylo nejvíce 53, nejméně 9 posluch.

Inspektorem pro české xernské
školy v okrese libereckém, českolipském,
frydlandském, jabloneckém, jablonském a
mnichovohradištském jmenován odb.
uč. x Turnova Fr. Kv. Lang, jenž byl dosud
o. škol. inspektorem na Rakovnicku.

Začátkem dubna 1920 začal
na zdejší škole vyučovati nábož.
přímškokat. Alois Král, katecheta x Liberce.

Školním lékařem jmenovala okres.
správní komise dra Jana Leinera. Ten
xjistil, že přes 90% našich dětí trpí podvý-
živou. S. š. usilovala u místního komi-
tétu Čs. péče o dítě, o rozhojnění přidělu
polévek pro čes. děti, až docíleno, že
71 čes. dětí polévku odebíralo.

V besídce 28.4.1920 přihlášeno dětí do
opatrovny x 12 rodin.

O volbách do Nár. shromáždění
odevzdáno v Chrástavě pro čs. soc. demo-
kracii 170 hlasů, pro nár. demokraty 1,

pro č. stranu lidovou 1, pro českoslov. socia-
listy 15 hlasů, tedy pro čes. strany cel. 187 hlasů.

Školní kashrada upravena z části
dvorka za šk. budovou pomocí náků.
Založeno oddělení botanické a květnice.

Dne 19. a 20. června sehrály školní
děti učitelstvem vedené v. B. Plumlovské
pok. „Sněhurka“ v „Děť. domě“ za neobyčej-
né účasti a slušného mravního i fi-
nančního úspěchu. Tím provedla vystou-
pila škola zdejší před chrastavskou ve-
řejnost.

Úspěchem tímto smazán částečně
trapný dojem učitelskou stávkou 4-12. VI. 1920
mezi rodiči způsobený. Stavka usne-
sená výborem „Budče podještědské“, aby
urychlila uspořádání právních poměrů

na zemských škol.

Zakončovací škol. slavnost odložena

kvůli ke slavnosti Flusové, při

ni děti samy dobře obstaraly

čtením a písničkami slavnostní

potěše asi 80 přítomných.

Školní rok skončen 26. června 1920 po

vyučování na kromobýčejných

ale s krájevou nadějí na lep-

šoucnost školy, k níž v tomto

šk. roce položen základ.

Pro učitelskému pomáhal školní

němci řasovali: Josef Klovářík,

Kolovratník, Hubert Leniček,

gová, na síň 12. II. 1920 zvolena Barto-

Pondějí porš. o. j. Hlekrle, Bémovou, Bulire, Hlavíštu

Dárců a přávníků školy byla celá

mnozí z nich věnovali škole věci

kolika set korun. Založen zvláštní

dárců a darů.

Volební výsledky v r. 1920.

Politické strany:	Poslan. sněm.	Počet	Senát
a) českosloven- ské:	platných man- hlasů	platných man- hlasů	platných man- hlasů
1. Čs. soc. demokraté	1,590.520	74	1,466.958
2. Čs. str. lidová . . .	699.728	33	622.406
3. Čs. strana republi- kánská	603.618	28	530.388
4. Čs. socialisté	500.821	24	373.913
5. Čs. nár. demokraté	387.552	19	354.561
6. Slov. nár. a roln. strana	242.045	12	181.289
7. Živn. strana	122.813	6	107.674
8. Soc. str. Modráč- kova	58.580	3	3.050
9. Strana domkářů . .	42.670	—	21.931
10. Neodvislá strana Prunarova	5.252	—	—
11. Slovanská strana sociální (Chocova).	22.024	—	—
Československé strany obdržely tedy úhrnem	4,255.623	199	3,662.170
b) německé:			
1. Soc. demokraté . . .	689.589	31	593.344
2. Něm. voleb. pospo- litost (něm. nac. a nár. sociálové) . . .	328.735	15	284.720
3. Něm. agrárníci . . .	241.747	11	210.700
4. Křest. sociálové . . .	156.751	10	141.334
5. Něm. dem. svob. . . .	32.595	5	21.199
6. Svob. soc. strana . .	7.630	—	—
7. Spoj. něm. strany	129.013	—	112.471
Německé strany obdr- žely tedy úhrnem	1,586.090	72	1,303.768
c) Maďarské strany:			
1. Maď. roln. strana . .	26.520	1	40.302
2. Maď. nár. strana . .	4.214	—	—
Maďarské strany obdržely tedy úhrnem	30.734	1	40.302
d) Maďarsko-ně- mecké strany:			
1. Křest. sociálové . . .	139.355	5	100.658
2. Soc. demokraté . . .	108.546	4	—
Celkem	247.901	9	100.658
e) Sdružené ži- dovské strany	79.714	—	59.913

pro č. stranu lidovou 1, pro českoslov. socia-
listy 15 hlasů, tedy pro čes. strany cel. 187 hlasů.

Školní zahrada upravena z části
dvorka za šk. budovou pomocí řádků.
Založeno oddělení botanické a květnice.

Dne 19. a 20. června sehrály školní
děti učitelstvem vedené v B. Plumlovské
pok. „Sněhurka“ v „Děť. domě“ za neobyčej-
né účasti a slušného mravního i fi-
nančního úspěchu. Tím provedla vystou-
pila škola zdejší před chrastavskou ve-
řejnost.

Úspěchem tímto smaxán částečně
trapný dojem učitelskou stávkou 4-12. VI. 1920
mezi rodiči způsobený. Stavka usne-
sena výborem „Budče podještědské“, aby
urychlila uspořádání právních poměrů
učitelstva zemských škol.

Zakončovací škol. slavnost odložena
na 10. července ke slavnosti Husově, při
níž školní děti samy dobře obstaraly
10 básněmi a písněmi slavnostní
pořad k potěše as 80 přítomných.

Školní rok skončen 26. června 1920 po
7½ měs. vyučování za kromobyčejných
potíží, ale s hřejivou nadějí na lep-
ší budoucnost školy, k níž v tomto
prvém šk. roce položen základ.

Sbora učitelskému pomáhal školní
výbor, v němž řasedali: Josef Kovářik,
Josef Kolovratník, Hubert Leniček,
Königová, za sítě 12. II. 1920 zvolena Barto-
ňová ~~mezi~~ Pondějí rozš. ojetle Bémovou, Bulíře, Havlišta
a Flechtnera. Dárce a přávníci školy byla celá
řada a mnozí z nich věnovali škole věci
v ceně kolika set korun. Založen roláštů
seznam dárce a darů.

Sociální péči o děti věnováno mnoho práce. Jako ministerstvo sociál. péče darovalo škole 70 párů dřevěnek, Českosl. červený kříž daroval 108 kusů příp. párů obleku a obuvi, V. Adamec z Prahy 5 kusů obleku a obuvi, místní školní výbor věnoval takřka celé jmění své až na 277.06 Kč) pro dobro školy.

Statistika žactva ve š. r. 1919-20
Na počátku škol. roku bylo v zdejší škole celkem:

v I. tř.	1. odd.	9	hochů	6	děvečat	= 15 dětí
	2. "	10	"	19	"	= 29 "
ve II. "	1. "	18	"	25	"	= 43 "
	2. "	4	"	6	"	= 10 "
v I. i II. tř.		41	"	56	"	97 "

Na konci škol. roku bylo ve zdejší škole:

v I. tř.	1. odd.	10	hochů	7	děvečat	= 17 dětí
	2. "	10	"	18	"	= 28 "
ve II. "	1. "	20	"	23	"	= 43 "
	2. "	6	"	5	"	= 11 "
cel. v obou tř.		46	"	53	"	99 "

Bydlilo v Chrastavě 26 dětí z I. tř., 28 d. z II. tř. = 54 d.,
 v Horní Chrastavě 5 " " I. " a 7 " " I. " = 12 "
 " Dolní Chrastavě 8 " " I. " a 2 " " I. " = 10 "
 " Nové Ústí u Chr. 3 " " I. " a 12 " " II. " = 15 "
 z Vitkova Dolního 3 " " I. " a 1 " " I. " = 4 "
 " Andělské Hory 0 " " I. " a 2 " " I. " = 2 "
 " Bílého Kostela n. N. 0 " " I. " a 2 " " I. " = 2 "
 cel. 45 " " I. " 54 " " I. " = 99 "

Žactvo scházelo se tedy ve 7 různých obcích, někteří konali cestu přes 4 km.
 Jedním š. rokem neúplným ovšem nebylo odčiněno vše nepravé, což minulých roků v německé škole dětem bylo vnuceno, ale aspoň cesta ukázaná bezpečně.

Šk. r. 1920-21.

Dokladem sily české v inspektorátě libereckém je to, že r. 1920 bylo v obvodě tétož 40 škol s více než 90 třídami.

A pro škol. rok 1920-21 i naši škola přibyla řáctva tolik, že dosavadní umístění ukázalo se naprosto nedostatečným. Zapsáno bylo 38 nových dětí. Z loňských vystoupilo neb do jiné školy přestouplo 13 dětí. Tedy 1. září 1920 začat nový škol. rok se 124 dětmi, z nichž do I. tř. zařazeno 44 žáků, do II. tř. 80 dětí.

Žádná řádná o povolení pobočky, což zemskou školní radou již 10. IX. 1920, č. IV-10.377. přítavně vyřčeno, ale uloženo najít místnost vhodnou pro pobočku onu.

Mezi jinými navrženo umístiti pobočku v domě č. 367, který byl tehdy dosti lacino na prodej. Okresní správa politická promeškala vhodnou dobu, takže dům onen zatím prodán cizímu kupci z Růžodolu.

Správoce školy koupil příležitostně od kolegy za 300 Kč skioptikon, jehož sbor učitelský používá k promítání světelných obrázků, jimiž provádí poněně i zábavné přednášky.

Aby uskutečněno otevření pobočky přijel okresní školní inspektor 16. října 1920 do Chrastavy, kde se starostou jednal o místnosti pro další čes. třídu. Nabídmuta místnost v domě G. Scholze, č. 163, která byla prádná, spustlá.

Den svobody - 28. říj. 1920 oslaven ve škole učitelstvem i dětmi za přítomnosti několika rodičů proslovem, deklamacemi a písničkami navštívenými třídními učiteli s dětmi. Byla to domácí školní slavnost, kdežto dospělí teprve večer slavili dvacáté výročí naší samostatnosti. Ochotníci se hráli Vit. Koštinského hry „Za pravdou“ za níž sklízeli od četného obecenstva patičerné uznání. Ještě 6. listop. byly jakési dovůvky dne svobody: proslovena přednáška „F. G. Masaryk“ doprovázená 190 světél. obrázky.

Komenského slavnosti, k nimž dáno na 15. listop. 1920 prádnno, pořádá učitelstvo v Liberci, Jablonci, H. Růžodole a Českém Třebuzce ve dnech 13. - 21. listop. t. r. Byl to šťastný nápad, kterým učitelstvo krásně ukázalo, že nepřestalo pečovat o zvyšování nejen dětí, ale lidu českého vůbec. - I v něm časopise „Vorwärts“ z 14. XI. 1920 slušně vzpomněli zásluh J. Amose Komenského.

Škoda jen, že škola naše v oněch slavnostních dnech těžce pocítila nedostatečnost prostoru učebny, vol. II. třídy, takže usneseno od 15. XI. vyučovati I. tří. A a B střídavě.

Nová komise 1. XII. 1920 slíbila požádat soud o zrušení koupě domni č. 367.

Zatím zjištěno, že v Nové Vsi je po zrušení něm. třídy prádná místnost v č. 93 i zajištěna pro exposituru zdejší školy, ve kterou pobočka změněna z nedostatků vhod. místnosti v Chrastavě.

Místní osvětová komise
v Chrastavě u Liberce.

21. XII. 1920 ustavena osvět. komise,
jejímž předsedou zvolen Jos. Hejrlé,
jednatelkou uč. And. Špilarová.

Vzhledem ke změně pobočky v exposituru spojeny dne 7.1.1921 obě I. tří. a vyučováno společně

Od 14. II. 1921 vyučovala v kursu čes. jazyka A. Spilarová, když onemocněla B. Hlonsa a po nastoupení Mil. Flamarvy pokračoval on. Účastníků započáno 34, zač. čerona přítomno pouze 7. Většinou přijčeny "Cvič. jaz. čes."; od 5 dosud nevráceny.

Dne 16. února provedeno první úřední sčítání lidu v naší republice. Konalo se dle stavu v půlnoci x 15. na 16. únor 1921. Pro školu nejději jsou nejději léžitější následující data:

Andělská

HORA	549 ha,	128 domů,	744 obyv.	= 11 č. 708 N. 25 ciz., 714 ž. 21 ev. 2 j. v. 76. v.
<u>Chrastava</u>	394 "	464 "	3.358 "	= 406 " 2865 " 87 " 2903 " 157 " 41 " 257 "
<u>D. Chrastava</u>	302 "	150 "	1.045 "	= 92 " 920 " 33 " 936 " 48 " 4 " 57 "
<u>H. Chrastava</u>	528 "	143 "	855 "	= 55 " 788 " 12 " 820 " 9 " 5 " 21 "
<u>Bílý Kostel</u>	2567 "	291 "	1.557 "	= 54 " 1455 " 48 " 1484 " 46 " 6 " 21 "
<u>Doř. Vítkov</u>	484 "	122 "	574 "	= 19 " 555 " - " 562 " 11 " - 1 "
<u>Hor. Vítkov</u>	673 "	124 "	498 "	= 13 " 480 " 5 " 490 " 5 " 3 " - "
<u>Wetzwalde</u>	1573 "	348 "	1.511 "	= 15 " 1484 " 12 " 1456 " 21 " 2 " 32 "
<u>Cel. obvod naší školy:</u>	<u>7070 ha</u>	<u>1770 "</u>	<u>11.142 ob.</u>	<u>= 665 č. 9255 N. 222 " 9365 " 318 " 63 " 396 "</u>

Jednasedmdesáté narozenniny presidenta republiky československé Tomáše Garriguea Masaryka oslaveny 7. března 1921 nehlučnou, ale upřímnou slavností školní, po níž naslán na českou menšinu blahopřejný telegram panu presidentovi, který kaň dětem české školy děkoval a navzájem řál všeho nejlepšího.

Tříd. učitelka I. třídy hned po slavnosti onemocněla katarem čelní dutinny.

i zůstal jediný správce školy, který všechny děti ze tří tříd vynucoval střídavě až do 1. dubna 1921, kdy sem vyslán k nastupování onemocnělé def. učitel z Liberce Stanislav Krížek, nar. 22. 5. 1895 v Libáni. Avšak zjedil sem pouze do 15. dubna 1921. V té době vyfotografovány děti školy zdejší.

Učitelka Špillarová se však 15. dubna ne-
vratila, takže od 16. do 24. dubna opět xave-
deno vynucování střídavě. Od 25. do 30. dub.

nastupoval A. Špilarovou Richard Válek,
 zast. učitel z Flor. Kuřodolu. Nar. se 10. 1.
 1899 v Jičíně, studoval ve svém rodišti a
 učil od 16. 9. 1919 v Bělé p. Berd., potom v Dol.
 Krupě a Flor. Kuřodole.

1. května 1921 navrátila se zdejší
 učitelka a nastoupil třetí učitel Miloš
 Halama, narox. 31. května 1898 v Alšovi-
 cích u Žel. Brodu, kamž chodil do měst.
 školy, kdežto učitelský ústav navštěvoval
 v Jičíně. Vyučování začal 15. IX. 1917 v Be-
 nešově u Semil. Učil dále v Libštátě,
 po druhé v Benešově a v Bělé.

Dne 1. V. 1921 otevřena expositura
 zdejší školy v Nové Vsi, ale pro odpor obce
 děti dále chodily do Chrastavy, kde ve
 II. tř. a II. B tř. vyučovány střídavě B. Honsovou
 a M. Halamou.

Teprve na zakročení okresní správy
politické a četnické asistence vydala
 obec Nová Ves klíč od zabrané učebny
 dne 7. června 1921. 8. VI. 1921 nastěhovány
tam lavice a dne 9. června 1921 první
vyučováno na exposituře čes. školy v Nové
Vsi.

Třistaletého výročí hrozných poprav
pobělohorských vzpomněla chrastavská
 menšina při přednášce J. Jirěše, říd. učit.
 v Chotyni, konané dne 21. června 1921.

Školní rok 1920-21 zakončen slavností
 v Děl. domě dne 28. června 1921. Pořád
 obstaraly povětšinou děti. Hudební Tola
 houslová s průvodem piána před-
 vedl učitel Mil. Halama a Drakosl. Honsová.
Hojná účast svědčila o opravdovém
rájmu podílu na školní práci.

Místní školní výbor zvolen 17. I. 1921.
 Zasedali v něm: Boh. Flonsa, předseda,
 Josef Kovářik, místopředs.,
 Anděla Špilarová, jednat.,
 Fr. Jirouš, člen,
 Linkhart, člen,
 Bartoň, člen.

Linkhart nastoupil místo Flekřela, s nímž měl stejný počet hlasů, aby rodiče novovesťtí měli ve výboru zastupce.

Ve schůzi míst. škol. výboru bylo již 17. ledna 1921 v resoluci na prvním místě poukázáno na to, že 26. 8. 1920, č. 365., ba již 23. 6. 1920, č. 309. žádala správa školy o novostavbu budovy pro českou školu v Chrastavě. Ujednáno tedy znova 3. 5. 1921 na tom požadavku setrvati.

Místní škol. výbor konal 7 schůzí.
Koncem škol. roku měla č. škola v Chrastavě:

v I. tř. 1. odd. 8 chl. a 11 dívek = 19 dětí	} cel. v I. tř. 41 dětí;
2. " 11 " " 11 " = 22 "	
v II. " 1. " 12 " " 21 " = 33 "	} " " II. " 47 dětí;
2 " 8 " " 6 " = 14 "	
v exposit. 1. " 5 " " 2 " = 7 "	} " " expos. 24 dětí;
2. " 3 " " 1 " = 4 "	
3. " 5 " " 3 " = 8 "	
4. " 2 " " 3 " = 5 "	
<u>úhrnem 54 " " 58 " =</u>	<u>112 dětí</u>

Z nich bydlelo koncem 5. roku:

v Chrastavě z I. tř. 15 chl. a 10 dívek	} cel. 27 chl. a 25 děv. = 52 dětí;
z II. tř. 12 " " 15 "	
v Dol. Chrastavě " I. tř. 1 " " 7 "	} " 3 " " 11 " = 14 "
" II. " 2 " " 4 "	
v Horn. Chrastavě " I. " 2 " " 3 "	} " 5 " " 5 " = 10 "
" II. " 3 " " 2 "	

v Bílém Kostele n. N	v II. tř.	2 chlapy	3 dívky,	cel.	5 dětí;
" Dol. Vičkově	" I. "	1 "	1 dív.	} cel. 1 chl. a 3 dív. = 4 dětí;	
	" II. "	0 "	2 "		
" Hor. Vičkově	" I. "	0 "	1 "	} " 0 " a 2 " = 2 "	
" "	" II. "	0 "	1 "		
" Anděls. Hoře	" II. "	1 "	0 "	"	1 "
v Nové Vsi v exposituře		" 15 "	" 9 "	"	24 "
pouze ve škole v Chr.	39 "	49 "	"	"	88 "
i s Novou Vsí				54 "	58 = 112 "

Začto bylo tedy n 8 obcí okolních. Jaké oběti přinášely svému národu ony děti, které až z Bäckenhaimu a Filipova (Filipsberku) docházely, ačkoli v obci měly školu, pravda nikoliv mateřskou, ale macešskou - německou.

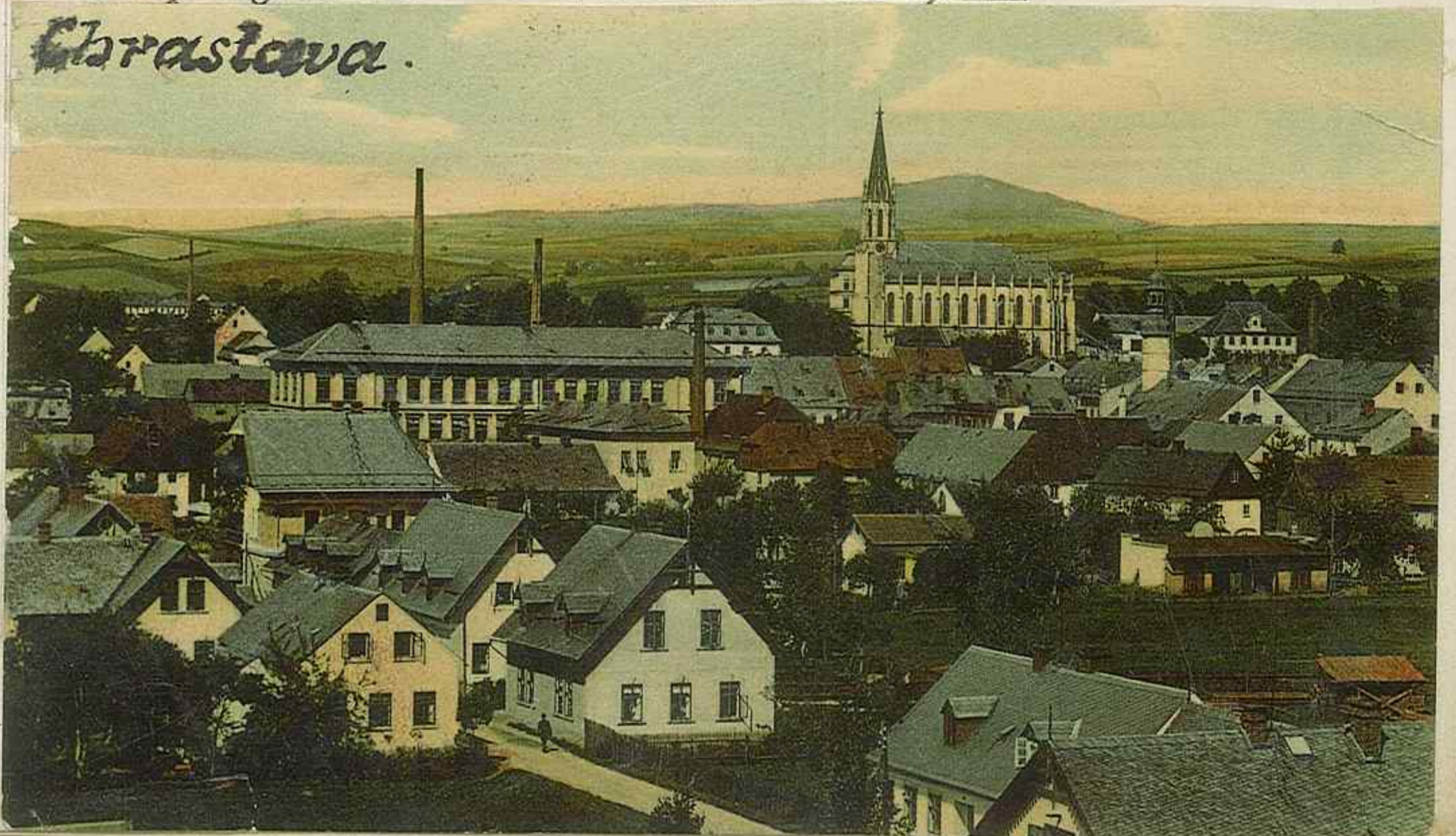
Prospěch utrpěl, při nadlidské, přímo práci sboru, nejvíce stálým střídáním organizace školy i měnou učitelstva.

Náboženství toho roku vyučováno na zdejší škole nebylo, českým pracím vyučovala A. Spilarová.

Zvláště vyučováno ještě 19 dětí pro vyučování ostatních ve 2 hod. týdně, ježto nemohly dostatečně česky. Vyučoval Boh. Hlonisa.

Dnem 1. ledna 1921 přejalo ministerstvo školství a nar. osvěty správu škol zřízených podle zákona z 3. 4. 1919, č. 189. Sb. z. a nar., tak zvaných škol zemských neb menšinových.

Chrastava.

ČK 1921-22.

Ministr školství Šusta změnil
výnosem ze 29. července 1921 exposituru zdej.
školy v Nové Vsi v samosvatnou školu
jednotřídní v Neundorfu a okresní školní
inspektor v Liberci jmenoval tam správcem
Miloše Halama, zdejšího učitele.

Místo odešlé Anděly Spilarové,
 která k vlastní radosti navrácena
na Žitkovsko, jmenována zde učitelkou
od 1. září 1921 Marie Lochmanová,
naroz. 27. listop. 1902 v Turnově, kdež do
25. června 1921 studovala reálnou školu.

Při zápisě 29.-31. srpna zapsáno
do školy 87 dětí, z nichž do I. třídy
zapsáno 37, do II. tř. 50 dětí.

Do občanské školy chodilo 11 dětí, 1 do reál. gymnasia
a 1 je hluchoněmá.

Do čes. školní matriky patří tedy
45 chlapců a 55 dívek, celkem 100 dětí.

Náboženského vyučování bylo zúčast-
kem šk. roku 46 dětí, 1 evang., 1 českob., 39 bez vyz.

Dívek pro ruč. práce učeno 41.

Tímto rokem zúčastní se vyučo-
vati nepovinné němčiny dle povolení
zemské škol. rady ze 4. XI. 1920, č. IV-14.719.

Vyučuje M. Lochmanová ve 3 hod. týdně
31 dětí (od 10. X. 1921.)

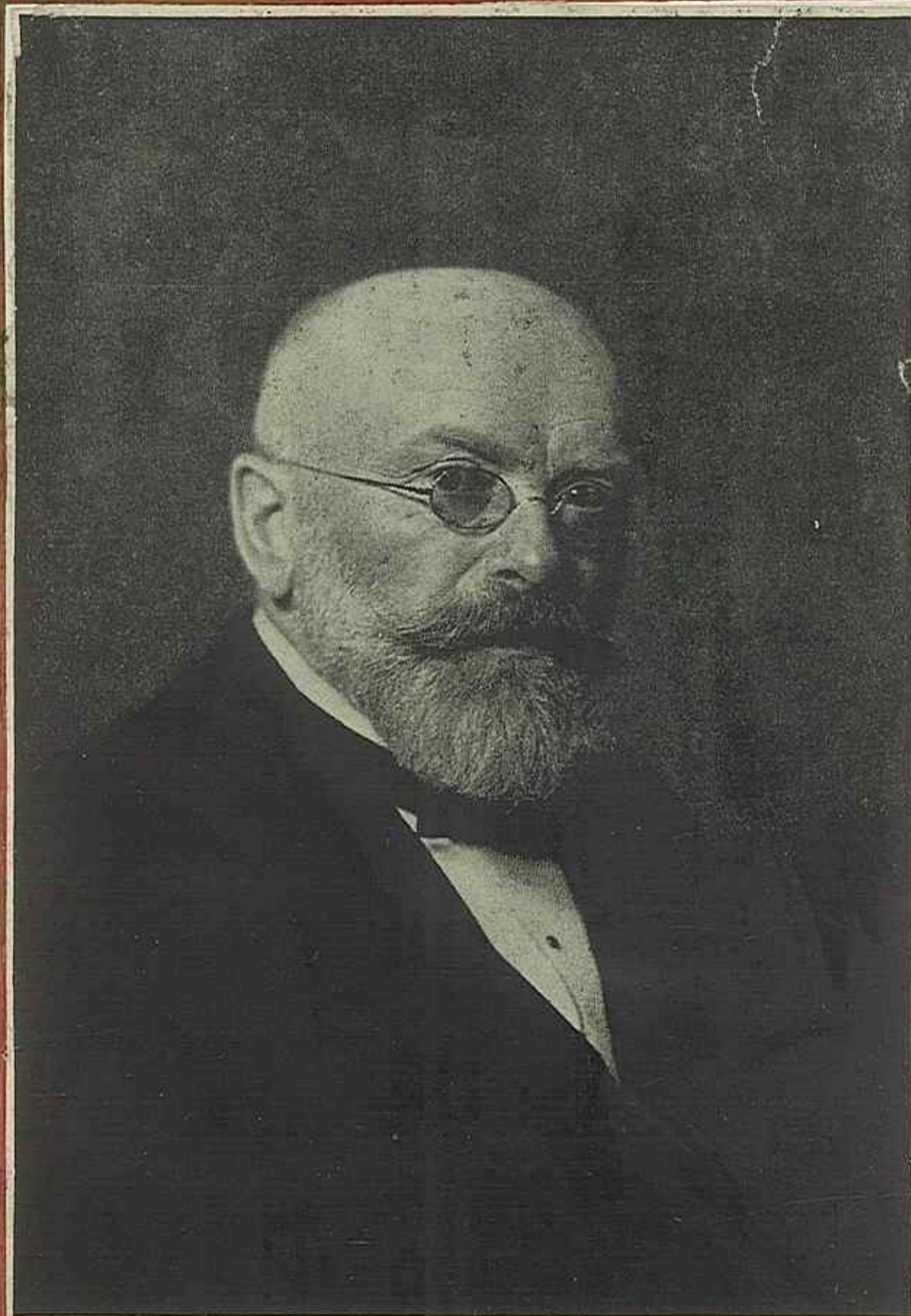
Osamosvatněním bývalé zdejší
expositury v Nové Vsi odchází ze zdej.
m.šk. výboru Linhart a na jeho místo

nastupuje Josef Flekile, který o volbě měl s ním stejný počet hlasů.

Dnem 8. září nastoupila industriální učitelka Jana Mládková, narozená 27. února 1896 v Praze, která se vzdělávala na jednoroč. industriálním kurse na Vinohradech, ve vychovatelském kurse tamže a pololetním kurse industriálních učitelek na Smíchově a nabyla vysvědčení pro školy měštánské 15. 6. 1917, pro obecné (dle nov. zák.) 3. 6. 1921.

V první polovině září posledně vydechl velerazsloužilý ochránce a budovatel menšinového školství

Ph. dr. Jindřich Metelka,
president zemské školní rady a
starosta Ústřední matice školské.

DR. JINDŘICH METELKA

Tělo rasloužilého tohoto pracovníka bylo

zproletněno 14. září 1921 v Liberci, ale filod jeho ducha - menšinové školství - žhne vysoko, třeba rozptýleně dosud, a doufejme že rozáří do všech končin republiky, třeba v některých dosavad je lech osamoceným zjevem.

Den Svobody ve škole oslaven dětmi, neboť zrodiců pozvaných bylo jen málo přítomno. Večer bylo vzpomenu Havličkových narozenin, čemuž ve T. tř. 31. X. věnována též hodina.

Dne 11. října 1921 vykonal okresní školní inspektor Frant. K. Lang prohlídku školy zdejší, při níž budovu shledal nevyhovující. Docházka byla dobrá, kázeň bez výtek, prospěch dětí dobrý, metoda správná, píle sboru vzorná, celkový stav školy dobrý, zejména pochváleno srdečné jednání s dětmi a značný pokrok v jazykové výuce. - Připomenuto, že všechno vyučování má směřovati k vyfěstění jazyka, zvláště slohu; počítati jest stručně. Podrobněji promluveno o methodách kreslení moderního ^{15. X. na veř. schůzi v resoluči vystoven požadavek čes. občanstva chrastavského, pro řádné a důstojné budově.} listopadové schůzi míst. škol. výboru předloženy 4 rozpočty a plány na školní novostavbu:

Burde & Richter, Chrastava	1,385.537,46 Kč
Pavlašek Boh., Růžodol H.	850.000 - "
Němec Bedř., D. Růžodol	986.096 - "
Hoffmann a Möse, Chrastava	791.732 - "

Dne 28. listop. 1921 měly býti vyvlastněny stav. Emila Pietschovi z Chrastavy pozemky parc. č. kat. 501/3, 501/4, 501/8 a 501/6.

Zástupce polit. správy, ministerský tajemník Kriegelstein dne 23. list. 1921 odvolal vyvlastňovací řízení o své újmě, když stav. Dietsch protokolárně slíbil prodati prozemek pro čes. školu po 40 Kč za m².

Místo 23. srpna oslaveny sedmdesátiny mistra Aloise Jiráska až 13. listop. 1921 přednáškou, provázenou 163 světelnými obrázky.

17. listop. 1921 začala česká knihnice menšinová týdně pravidelně půjčovati knihy. Knihovníkem zvolen správce školy v Nové Vsi Miloš Fla-lama. 20. list. 1921 ustavil se zde míst. odbor N. Jed. sed.

Factvo školy zdejší sehrálo 10. a 11. pros. 1921 Jaroslava Průchy divadel. pohád. hru "Blaničtí rytíři" při hojné účasti. Morální účinn byl slušný, čistý výtěrek 450.11 Kč věnován na- dílkovému výboru.

Podle usnesení besídky s rodi. či povolena týdenní prázdniina na sobotu odpoledne místo čtvrťka.

Senátor Em. Hrubý v rozpočto-vém výboru senátu v řeči dne 6. XII. 21 doslova uvedl: "V Chrastavě je škola u- místěna v obecní pastoušce. Místnosti jsou malé, úzké, tmavé a vlhké; byť správce školy je velmi vlhký".

Dne 11. pros. 1921 ustavil se okresní osvětový svor, jehož předsedou zvolen řídící učitel zdejší školy.

Bližší se vánoce. Zvláštní na- dílkový výbor pečoval o na- dílkou, k níž

bohatě přispěla dívčí škola v Žižkově, zásluhou býv. zdejší učitelky Spilarové, která s dětmi „dorostenkami“ Červeného kříže zhotovila oděvy a sebrala hračky i knihy pro děti naší školy. Domů učitel nadílky, akademik Meisner z Prahy vyfotografoval školu i děti, pokud k večeru se sešly.

O vánocích ve dnech 23.-25. pros. 1921 uspořádána výstava dětské literatury, zapůjčené „Vstředním knižkupectvím učitelstva českosl.“ v Praze.

Následkem neštovic, vyskytnuvších se v rodině říd. učitele uzavřena škola od 7. do 12. ledna 1922.

V IX. besídce učitelstva s rodiči přehlednuto vyúčtování nadílky, se kterou někteří rodiči nebyli spokojeni, ješto původně měly býti děti poděleny stejně, ale následkem darů z Prahy a od koželuha Hoffmanna z Chrastavy obdržely, co se sešlo na darech a na které by se bylo nedostalo, těm koupena

látky tov. Zeliským z Liberce lacino
prodaná.

Nedávno ustavený místní odbor
Národní jednoty severočeské v Chrastavě
zamýšlel podniknouti sbírku ve pro-
spěch fondu stavebního, aby postavením
spolkového domu umožněna činnost
menšiny. V tom smyslu uveřejněna
v "Právu lidu" 17. II. 1922 následující výzva:

— Pro naše menšinu. Chrastava, okresní
město na cestě z Liberce do Žitavy, má přes 600
Čechů, kteří nemají své místnosti, ve které by
mohli pořádati přednášky, divadla a vůbec se schá-
zeli. Postavením samostatného domu nebo koup-
a úpravou vhodné budovy nejlépe zabezpečil by
se prospěch a vzrůst české menšiny. Každý na-
šinec může složit členský příspěvek nebo jaký-
koli dar pro stavební fond. Adresujte na místní od-
bor NJS v Chrastavě u Liberce.

V zimě této uskutečnily se dva
kursy při škole zdejší. Industriální
učitelka Jana Mládková vyučovala
šití a střihům 24 dívky a ženy v 19 hod.

Lit. učitelka M. Lochmanová
vyučovala německé účastníky čestně.
Účastníků bylo zprvu 35, ke konci 8.

Účastnice prvního kursu zaplatily
pro dobro školy 450 Kč, ježto učitelka
Mládková sama nepřijala odměny.

Účastníci jazykového kursu plati-
li 321 Kč, z čehož M. Lochmanové dáno
honoráře 230 Kč, ostatek použít na otop,
čištění, osvětlení.

Dne 24. února 1922 dodáno usnesení vý-
boru pěveckého a zábovního spolku úřed-
nictva banky Slavie "Lýra", dle něhož
se pokusí dle svých sil podporovat děti
menšiny v Krjrech a v Chrastavě.

Správa školy i míst. školní výbor
uvítali zvláště radostně toto rozhodnutí;

tím způsobem byla by nejlépe rozluštěna otáčka vánočních nadíltek.

Z ostavy 72. narozenin presidenta republiky československé zaslán opět Osvoboditeli našemu J. G. Masarykovi blahopřejný telegram, na který došla následující odpověď učitelstvu a dětem české školy v Chrastavě:

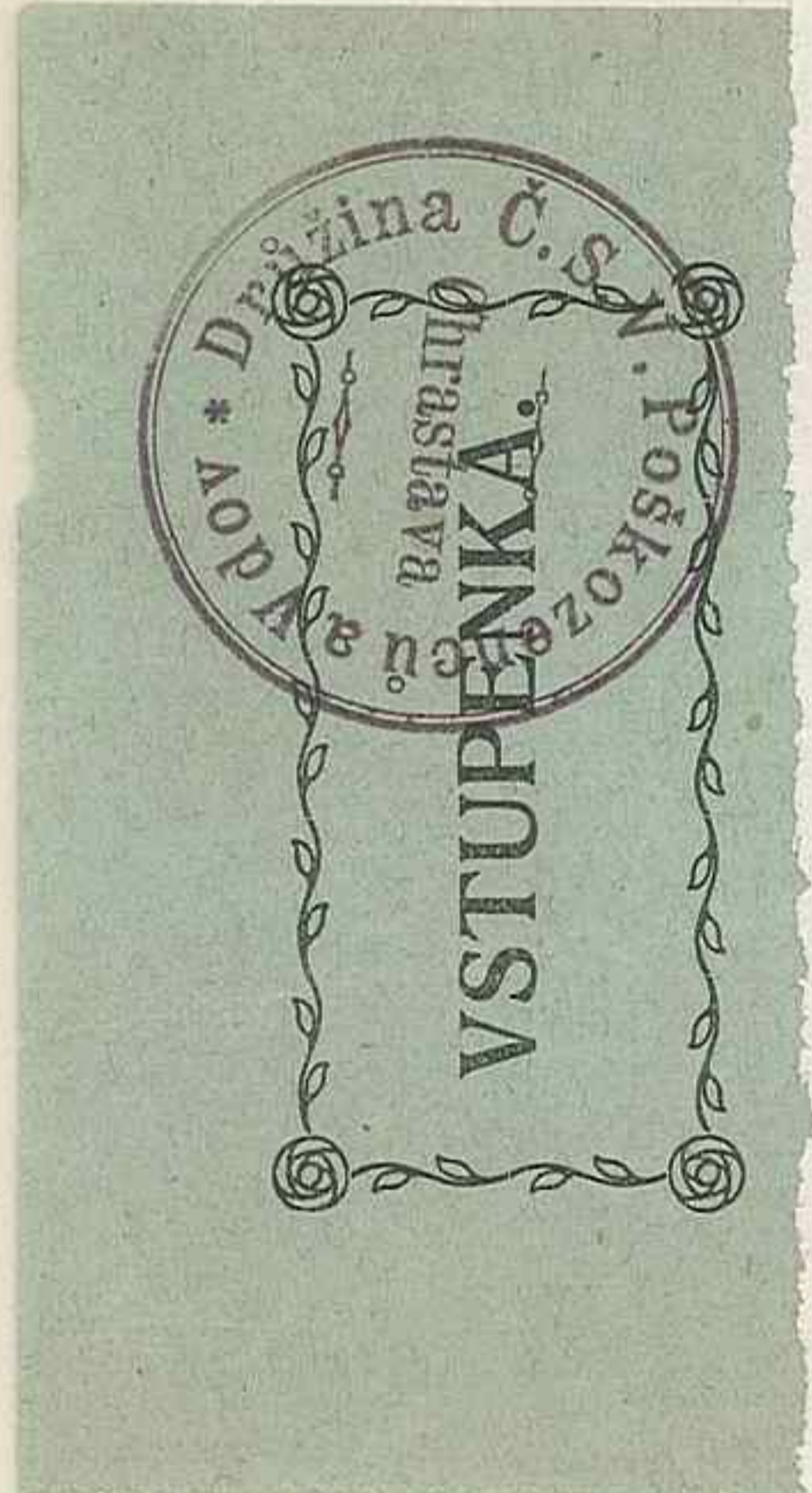
Z nařízení a jménem presidenta republiky podepsaná kancelář klade si za čest tlumočiti Vám srdečný dík za laskavě projevené blahopřání k jeho narozeninám.

V Praze, v březnu 1922.

Za Kancelář Presidenta Republiky:

Kovárík

D ODANO 29. 3. 1922
jedn. číslo 123

26. III. 1922 ustavující valná hromada přijala stanovy Čes. družstva pro stavbu rod. domů v Chrastavě a okolí
R. S. s ruč. obmex. Ředitelem zvolen Josef Kovárík.

25. března 1922 končila lhůta soutěže na stavbu české školy v Chrastavě. Toho dne bylo u politické správy v Liberci shromážděno 13 návrhů, z nichž nejlevnější je stav. K. Beran z Prahy - 587.520,69 Kč, kdežto E. Pietsch z Chrastavy - 836.753,74 " a Hoffmann a Möse " 1.126.200,49 ".

Na 3. a 4. června 1922 navštívilo do Chrastavy členstvo "Ligy" a uspořádalo přátelský večer na "Střelnici" bohatým krásným pořadem, radostnou posilou pro boj menšiny zdejší proti cizotě. Menšína naše poslechla krásně přednesené pisně národní, hudbu Smetanovu i Dvořákovu a recitaci Běruče. Ke konci večírku sehrána Bilibinova "Slušnost". Na zahradě "Střelnice" vyfotograf. děti:

Druhý den podniknut výlet na Ojvín do Laska, žel počasí nevydářilo se. Ljňané odjeli do Liberce, odkudž přes Pláně i na Ještěd kašli.

Škole zbylo z večírku čistého 727,16 Kč.

Původní česká jména měst a obcí.

„Přebarvením německých jmen státními barvami“ nazvaly německé žurnály úmysl vlády, vrátiti městům a obcím jejich původní česká jména. Jde o města a obce, které byly nejen násilně zgermanisovány, ale které byly Němci buď úplně překřtěny, anebo jichž jména byla zkomolena a jichž pouhé již vyslovení prozrazuje český původ. Že se při tom opět rozčilují, nás ovšem nepřekvapuje.

Stálá komise místopisná při ministerstvu vnitra stanovila zásadu, aby každé místo (obec neb osada) v republice československé mělo svůj název český nebo slovenský. Při provádění zásady, při níž se nepomýšlí na překotné vymýšlení českých nebo slovenských jmen, může se použítí analogie podle obcí a osad téhož jména, které český název již mají; sr. Dittersbach — Dětřichovice, Heinrichsdorf — Heinsdorf = Jindřichovice, Neudörfel — Nová Víska, Voitsdorf — Fojtovice atd.

Této zásady bylo použito pro stanovení českých názvů obcí a osad ve smíšených okresech župy III. a IV., při čemž třeba poznamenati, že české pojmenování pochází většinou ze staré doby nebo se vyvinulo v praxi a užívají ho již dávno tamnější české menšiny. Jména podáváme podle okresů, číslice v závorce znamenají rok, ve kterém český název jest již dosvědčen.

Stručný přehled důležitých částí:

Na Liberecku zavádí se dvacet nových českých pojmenování u těchto obcí: Doubí — Eichicht, Františkov — Franzendorf, Bedřichov — Friedrichswald, Dolní, Horní Hanychov — Hanichen, Starý, Nový Harcov — Harzdorf, Hynčice — Heinersdorf, Janův Důl — Johannesthal, Kateřiny — Katharinenberg, Konratice — Kunnersdorf, Vratislavice nad Nisou — Maffersdorf, Minkovice — Minkendorf, Radčice — Ratschendorf, Růžodol — Rosenthal (české jméno bylo utvořeno hrubě nesprávně, ale má již své dobré historické právo), Rudolfov — Rudolfsthal, Ruprechtice — Ruppersdorf, Svárov (1645) — Schwarau, Oldřichov v Háji — Busch-Ullersdorf, Vesec (1567 v Urbáři) — Dörfel, Mníšek — Einsiedel, Suchá — Berzdorf. — Jen německy: Schönborn, Voigtsbach, Kohlstatt, Karolinsfeld, Grenzendorf, Philippsberg, Philippssthal, Philippsgrund. — Na českých menšinách, českých turistech a ovšem také úředních činitelích jest, aby také poslední zbytky pouze německých názvů při příštím sčítání obyvatelstva vymizely.

Frýdlant: Arnoltice — Arnsdorf, Dětřichovice — Dittersbach, Víska — Dörfel, Pertoltice — Berzdorf, Dolní Oldřiš — Ullersdorf, Habartice — Ebersdorf, Háj — Gehe, Heinice — Heinzdorf, Heřmanice — Hermsdorf, Kristiánov — Christiansau, Kunratice — Kunnersdorf, Mildenava — Mildenau, Albrechtice — Olbersdorf, Předlánce — Priedlanz, Ferdinandov — Ferdinandsdorf, Minkovice — Minkwitz, Ves (1306!) — Wiese. Doklad jistě význačný o bývalé českosti nejsevernějšího cípu Čech! Českých jmen dosud není pro Bullendorf, Bunzendorf, Engelsdorf, Rückersdorf, Ringenhain, Zahne.

Jablonec nad Nisou: Mšeno nad Nisou — Grünwald, Jindřichov — Heinersdorf, Loučná

— Lautschnei, Horní a Dolní Maxov — Ober-, Unter-Maxdorf, Karlovy — Karlsberg, Rychnov nad Mohelkou bude se německy jmenovati Reichenau an der Mohelka, Hrabětice — Grafendorf, Lukášov — Luxdorf, Jablonecké Paseky — Schlag, Lučany — Wiesenthal.

Jilemnici zůstane německé pojmenování Starkenbach (jeden německý okres).

Tannwald bude se i česky jmenovati Tanvald. V tomto okrese zavádějí se české názvy: Albrechtice — Albrechtsdorf, Mariánská Hora — Marienberg, Antonínov — Antoniwald, Desna — Dessendorf, Zdár — Brand.

Nové Město pod Smrkem: Hynčice pod Smrkem — Heinersdorf, Vinný Kopec — Wünschendorf. Jen německy: Dittersbächel, Herewald.

Vrchlabí: Bedřichov — Friedrichsthal. Čistá — Lauterwasser, Volský Důl — Ochsengraben, Černý Důl — Schwarzthal. Známé výletní místo Spindelmühle (založeno 1793) bude se česky jmenovati Vřetenský Mlýn (dosvědčeno kolem roku 1840 lidové pojmenování Břetenský Mlejn).

U města Mladé Boleslavě ponecháno německé pojmenování Jungbunzlau jako sídla župy. Místo známé ze životopisu Smetanova Jabkenice bude se jmenovati Jabkynice.

Rokytnice nad Jizerou (nové zeměpisné určení na rozdíl od Rokytnice v Orlických Horách); Františkov — Franzenthal, Hranice — Grenzdorf, Studená — Kaltenberg, Rokytno — Sahlenbach.

Hostinné: Ves sv. Kateřiny — Katharindörfel, Dobrá Mysl — Gutsmuts, Bořkov (1540) — Polkendorf, Janovice — Johannesgunst, Josefská Výšina — Josefshöhe. Jen německé názvy zůstaly u osad Karlseck a Theresienthal.

Trutnov: Dolní — Zejfy — Thalseifen, Jirský Důl — Georgengrund, Libeč — Gabelsdorf, Babí (1541) — Trautenbach, Horní a Dolní Ždár (dosud lidově Zárov) — Ober-, Nieder-Soor, Silbrštejn — Silberstein. Jen německé názvy zůstávají: Heindorf, Klinge, Pilsdorf.

Zacléř: Rybník — Teichwasser, Brettgrund — Prkený Důl. Německé názvy zůstávají: Berggraben, Königshan, Krinsdorf.

Maršov: Známé lázeňské místo Freiheit (Prajč) pojmenováno Svoboda nad Úpou (1617 Winter), též Vrajč — Freiheit. Názvu Vrajč bude se užívati jen do utvrzení obnoveného krásného starého českého jména Svoboda nad Úpou. Lysečiny (1542) — Kolbendorf, Černá Hora (1534) — Schwarzenberg, Pec — Petzer. Česky pojmenovány všechny boudy v Krkonoších (přes sto), při čemž se bude dbáti zkratk, které se u českých turistů vyvinuly jako Martinovka, Petrovka, Špindlerovka, Renarovka atd.

Za zajímavých změn, které se týkají názvu českých osad této župy (IV.), připomínáme: Králové Městec bude slouiti Králov Městec (býval majetkem českého krále, králové jen krátký čas), Šopka u Mělníka vrátí se k starému historickému názvu Pšovka.

Školní rok 1921-22 ukončen 28. června 1922
bez zakončující slavnosti, neboť říd.
 učitel pro starost o rodinu nemohl
 naprosto provést potřebných příprav.
 Manželka tehož málem by byla za-
 platila životem sklepní bydlení v bu-
 dově nyníjší.

Žáků bylo koncem škol. roku 1921-22:

v I. tř. 1. odd.	8	hochů	6	dívček	= 14 dětí
2. "	13	"	10	"	= 23 " , cel. 37 ž.;
v II. tř. 1. "	8	"	16	"	= 24 "
2. "	3	"	9	"	= 12 " , cel. 36 " ;
	<u>32</u>	"	<u>41</u>	"	= <u>73</u> " , " 73 "

Žactva zdejší školy bydlilo:

v <u>Chraštavě</u>	v I. tř.	15	hochů	9	děv.
	" I. tř.	7	"	15	" cel. 46 ;
v <u>Dol. Chraštavě</u>	" I. "	3	"	6	"
	" I. "	1	"	4	" " 14 ;
v <u>Hof. Chraštavě</u>	" I. "	2	"	1	"
	" I. "	3	"	3	" " 9 ;
v <u>Dol. Vítkově</u>	" I. "	1	"	0	"
	" II. "	0	"	1	" " 2 ;
v <u>Bílém Kostele</u>	" II. "	0	"	2	" " 2 ;
		<u>32</u>	"	<u>41</u>	" " <u>73</u> .

Dne 9. července 1922 pořádala Dělnic-
 tělocvičná jednota v Chraštavě první
 své veřejné cvičení, kterého účastnily
 se okolní jednoty. Vydánilo se dobře
 a morální účín byl tak dobrý,
 že až vydráždil příslušníka jiného
 politického tábora k činu nečestné-
 mu: tlumočil majitelům Dělnického
 domu, komunistům většinou, že při
cvičení hrána byla i píseň „Hlas
 Glované“. A to dokonce je Běch.
 Chceť svým udavačstvím vydráždit
 majitele Del. domu, aby čes. menšině
 nepropůjčoval místnost k divadelním
 hrám a pod.